

ČÍSLO 6 (2007)

Kardinál Ján Chryzostom Korec: „Európa bola utváraná od stáročí modlitbou a prácou. I naše Slovensko. Na začiatku bol Pribina a Rastislav. Ten pozval Konštantína a Metoda. S nimi rástol Gorazd. Potom tu bola Academia Istropolitana, košický a bratislavský dóm, Cantus catholici a Tranoscius, Trnavská univerzita a Prešovská akadémia, Bernolák a Magin, Hollý, Štúr a Hurban, Matica, Hviezdoslav, Krasko, Rázus a Hlinka a Beniak so Silanom. A potom M. Rúfus. A k tomu ostatní naši umelci a odborníci. To všetko zaručovalo naše hlboké korene i našu výšku. V tom bola dôstojnosť Európy i nášho národa. Básnik Francis Jammes to vyjadril takto: „Hovoril som hlasom, ktorý si mi, Bože, dal. Písal som slovami, ktorým si naučil mojich predkov a oni mňa.“

Predtým ľudia poznali a vyjadrovali pravdu o človeku. A tá pravda udržiavala život. Antoine de Saint-Exupéry v knihe Zem ľudí napísal: „Pre pomarančovník je pravdivá pôda, do ktorej môže zapustiť pevné korene a prinášať ovocie. Nepravdivá je preň pôda, do ktorej korene zapustiť nemôže.“ – My sme zapustili pevné a hlboké korene do pôdy kresťanstva. To nám pomáhalo plne sa rozvinúť na slobodnú kultúrnu ľudskú národnú veľkosť. Kresťanstvo bolo a je pravdou nášho národa. Kresťanstvo patrí k našej identite a k pokladu našej národnej kultúry a života. Dnes nás ktosi tejto identity a týchto koreňov chce zbaviť.

Tradícia znamená odovzdávanie. V dejinách sa odovzdáva život, ale i to, čím sa život udržuje a rozvíja. Toto odovzdávanie má byť živé a tvorivé. Skostnatenu tradíciu možno opustiť. Dôležité je však uchovať veľké a živé bohatstvá tradície, nadobudnuté stáročnou skúsenosťou, ktorými žijú rodiny, národy a štáty.“

(Z novoročnej homílie 1. januára 2007)

Ladislav Hanus: „Ťažšie ako chlebová núdza dolieha na nás duchovná núdza. To najťažšie sa všeobecne pociťuje a uvedomuje, a verejne vyhlasuje: to najťažšie v tomto našom čase je n e d o s t a t o k o s ô b, nedostatok v e d ú c i c h o s o b n o s t í. Nie konflikty, akokoľvek ťažké, sú tu najväčšie pohromy. Ale to, že nemáme osobnosti veľkého formátu, ktorá by sa s tým pozápasila svojím ingéniom. Uňho je osobný rozum, osobné rozhodnutie, ktoré ničím nemožno nahradiť. Personalita je dar zhora. Za ktorý sa treba modliť.“

„Druhá generácia začína nám byť väčším problémom ako bola prvá. Postrádame v nej nevyhnutné tvorivé napätie. Vo veľkej miere javí chuť troviť z hotového. Rodičia trudnej mladosti majú veľký životný apetít. Majú veľa doháňať a doháňajú plnými dúškami, nestačia sa nasýtiť. Vžívajú sa do vedomia vlastnenia. Znovu a znovu sa o ňom presvedčajú. Nejde tu tak o majetok, ale o doháňanie života. Veľa pritom strácajú a zrádzajú. Začína morálka nasýtených. Chovajú sa ako matka nepatrného pôvodu, ktorú vydali za boháča. Nie je pri ňom srdcom, srdcom je inde. Ale vrýva sa do blahobytu životným smädom. Už nikdy viac nechce okúsiť ľakajúcej biedy a aj deti svoje chce uchovať od nej. A aj dcéru svoju, ktorá je srdcom inde, prinúti sa vydať za boháča. Ukazuje sa, že sú zlými vychovávateľmi. Mäkkí a nedôslední. Nesledujú pôvodnú prísnu duchovnú líniu, ktorá si žiada vernosť nielen od nich, ale najmä od potomstva. Ujde sa im vysokého vzdelania. Dožičia deťom všetko, o čo boli ukrátení. Intelektuálne sú vyspelí, až prezretí. Ale debilní sú v mravnom charaktere. Niet u nich potrebného tvorivého napätia. Vybijajú sa v salónnych problémoch a nehľadajú svoju duchovnú cestu, ale hodne podliehajú módnemu snobizmu. Zreteľne vidno, že ich životný základ je zriadený a plytkjší.“

(Rozprava o kultúrnosti, str. 6, 39)

Pavol Strauss: (16. 12. 89) V takej prelomovej dobe, aká je u nás, treba nájsť čistých, slušných a charakterných ľudí do všetkých zastupiteľských funkcií. Ale kde ich nájsť, keď ten národ bol 40 rokov pod knutou hlúpych a ochotne bezcharakterných ľudí. Ten národ bol rozbitý. Každý sa každého bál. Už pomaly aj seba samého.

Teraz, keď z nás spadol režim strachu a z každého ochotne vykukáva to staré, i zdedené, i v sebe vybojované, i získané ako pravá hodnota života, môžu narásť tie staré hodnotné praveky ľudského vnútra. Všetko je ešte tu, len to musí byť zasadené do zdravej starej zeme ľudských hodnôt, čo vyústi nakoniec do atmosféry slobodných a slobodu aj pre iných uznávajúcich individuí, ktorí nechcú len uchmatnúť väčšie sústo pre seba, ale vyznávajú právo každého na voľný životný priestor, na sebarealizáciu bez zasahovania do iných životných oblastí. Svet mojej slobody by uvoľnil priestor pre všeobecnú slobodu.

(Sme mocnejší než čas)

Editorial

V úvode sa najprv musíme ospravedlniť čitateľom, že vnútorný dvojlist s esejou Pavla Straussa „O šťastí byť kresťanom“, na ktorú sme odkazovali v úvodnej poznámke Listov PS-5, uverejňujeme až v tomto čísle. Stalo sa tak vinou tlačiarne: toľko sme ich naháňali, aby Listy PS-5 stačili vyjsť „pod vianočný stromček“, že sa im to na poslednú chvíľu aj podarilo, ale za cenu, že nám číslo (aj tak obsahovo predimenzované) vyexpedovali bez tradičného vnútorného dvojlistu.

Tvár prítomnému šiestemu číslu Listov PS udala Hanusova storočnica a jeho skvelá úvaha o priateľstve v Rozprave o kultúrnosti. Samy od seba sa nám začali do čísla ukladať „veľké priateľstvá“: Strauss a Hanus, Strauss a Rúfus, Strauss a Mária Medvecká (20. výročie úmrtia), ktorým v minulých číslach predchádzali materiály o priateľstve Straussa a Silana, Straussa a Munkovcov, Straussa a Kolakoviča, bratov Pavla a Juraja, Straussa a Jána Letza (prispel nám do tohto čísla vzácnou Straussovou Autobiografiou)...

O vzácnom priateľstve svedčí aj cyklus listov P. Straussa MUDr. Františkovi Sýkorovi, a náhoda chcela, že aj cyklus fotodokumentov v tomto čísle je venovaný valnému zhromaždeniu Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa.

Osobitné miesto zaujímajú v čísle dva listy, ktoré delí od seba desaťročná vzdialenosť: od nemenovaného autora a od Jozefa Voskára. Prenášajú nás do oblasti, kde to „vanie, kade chce“, a kde editor stráca odvahu na komentár. – Dobré čítanie!

(J. R.)

Zvláštna zhoda okolností

Na kare po pohrebe pani Márie Straussovej sa hovorilo aj o tom, že teraz už nič nebráni, aby sa zariadenie pracovne Pavla Straussa – ako sa na tom dohodlo už skôr – prenieslo do Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši (teda do domu, kde Pavol Strauss od malička vyrástol). O necelé dva týždne na to som si listoval zošit Zapisníka spred dvadsiatich rokov (1987) a tam som natrafil na miesto, ktoré mi hneď pripomenulo spomínaný rozhovor v Nitre.

Rok 1987 oslavovali Rusi ako Puškinovský rok – 150. výročie smrti A. S. Puškina. V slávnostnom prvom čísle Literaturnoj gazety na úvod k tomuto roku v rozhovore s poetkou Bellou Achmadulinovou odzneli slová, ktoré som okamžite vnímal ako „skvelú správu pre Palka Straussa“: „Najdôležitejším námetom pre Achmadulinovú aj pre mnohých z nás je Múzeum Cvetajevovej! Očakávame, že čoskoro bude jeho otvorenie v Moskve v Borisoglebskej uličke.“

Cvetajevová mi okamžite pripomenula Straussa preto, lebo som dávno presvedčený, že sa zo Slovákov nikto tak neobjal s Rilkom ako Pasternak a Cvetajevová – ako Pavol Strauss.

Slovensko sa blíži k Straussovskému roku: r. 2012 sa naplní sto rokov od narodenia P. Straussa. Jedným z najdostojnejších podujatí k tomuto výročiu by bolo práve otvorenie stálej expozície Pavla Straussa v Múzeu Janka Kráľa.

Dúfajme, že sa to podarí.

J. R.

Z kondolencií k úmrtiu pani Márie Straussovej

(†17. 2. 2007 vo veku 97 rokov)

Príjmite, prosím, hlbokú sústrasť nad úmrtím pani Márie Straussovej. Bola dokonalou životnou družkou MUDr. Pavla Straussa a nepochybne ho inšpirovala ku mnohým jeho úvahám, poézii a ľudskym počinom. Nech svetlo večne svieti jej duši pri stretnutí s manželom.

Ján Čarnogurský

Z wielkim smutkiem przyjęłam wiadomość o śmierci Dostojnej Małżonki Pavla Straussa, Wdowy po Wspañiałym Myślicielu i Pisarzu. Proszę o przekazanie Rodzinie Państwa Straussów, którą miałam zaszczyt poznać na jednym z seminariów poświęconych Autorowi „Kwiatów z popiołów“, serdeczne wyrazy współczucia i bólu z powodu straty Matki. Pocięchą niech będzie dla nas głęboka wiara Pavla Straussa, iż nic w naturze nie ginie, nic się nie kończy wraz z fizyczną śmiercią, że dusza ludzka w Kosmosie trwa nadal a ...kwiaty wyrastają z popiołów.

Z wyrazami głębokiego szacunku
Halina Janaszek-Ivaničková

Cena Pavla Straussa po druhýkrát

Dňa 4. decembra 2006 sa v Nitre v štúdiu Divadla Andreja Bagara uskutočnil hodnotný kultúrny večer sprevádzaný slávnostným odovzdávaním Ceny Pavla Straussa za rok 2006 – „za trvalý prínos do oblasti kultúry“. Laureátmi tejto ceny za rok 2006 sa stali: významný slovenský básnik, esejista a prekladateľ a blízky priateľ Pavla Straussa Milan Rúfus – a doma i v zahraničí dobre známy operný spevák Peter Dvorský. Za Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa úprimne blahoželáme obom laureátom a súčasne gratulujeme k vydarenému podujatiu Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa a menovite Katedre kulturológie FF, ktorú vedie predseda Kulturologickej spoločnosti docent Jozef Leikert.

Eva Fordinállová Neprestanem Ťa hľadať

(LÚČ, Spolok svätého Vojtecha, 2005)

Prosba

*Buď pri nás, Pane, keď sa vyberáme
hľadať tú správnu cestu!
Nemusí mieriť ku námestiu,
skôr do kútika v Tvojom
velkolepom chráme,*

*však Tvoja svätá vôľa nech sa stane:
rad nám a riad mi trasu,
nech na nej hoci skaliská sú,
či povedie ma cez veterné pláne,*

*len pomôž zachytiť vždy Tvoju radu,
nech rozum nepobľúdi
pri ľahších cestách iných ľudí,
čo nesmerujú nahor, k Tvojmu hradu!*

Július Pašteka

Pozvanie na cestu

...Ludia žijú v bludnom kruhu, priam bezhlavo sa rútia po kružnici chaotického života, neschopní zastať, odpútať sa od šalebnej kružnice a primknúť sa k Centru tohto kruhu. To vyžaduje túžbu vymaniť sa z nej, túžbu zodvihnúť sa nad ňu, túžbu radikálne premeniť – morálne i duchovne – seba i svet. „Snaž sa robiť každý deň pokrok v láske a cnosti,“ píše Charles de Foucauld. „Ak zastaneš, vraciaš sa späť.“ Treba prebúdzat našu vnútornú energiu ako súčasť univerzálnej energie Centra pokoja – Boha. Rozhodnúť sa opustiť beznádejnú kružnicu a zvoliť si náročnú špirálu putovania k Nemu. Dosiahnuť súlad v sebe, vybojovať si „vnútorné ticho“ a tam sa započúvať – nie sluchom, lež srdcom – do Božieho hlasu pokoja a lásky. Súlad je akoby vnútornou hudbou, naplnia ľudskú dušu mierom, vyrovnanosťou, blahom. Udržiavať v sebe vnútornú hudbu, hudbu harmónie, vyžaduje každodennú prácu na sebe. Máme na to výborných pomocníkov: modlitbu a duchovnú poéziu. Modlitbou sa utiekame k Bohu o pomoc, o dar sily, duchovnou poéziou mu vzdávame vďaky, povznášame sa k Nemu a ideme Mu v ústrety.

...Autorka zbierky Neprestanem Ťa hľadať, reflexívna poetka, predkladá ju v zrelom veku. Nejde tu len o dojmy a vzruchy, pocity a city, ale o znepokojujúce aj upokojujúce hlbanie vo vlastnom vnútri. Nie sú to ľahké improvizácie – opačne – vyzreté reflexívne básne, s hlbokým dnom dlhoročných literárnych i životných skúseností. (...)

Zachvacuje ju ustavičná potreba sebaanalýzy, jednodaj prežíva stavy labilitý, zdanlivo neistá, zneistená a nepokojná. V skutočnosti znepokojená prázdny konzumným svetom, takisto neuspokojená sama sebou, pretože vo všetkých básňach sa konfrontuje s Bohom. Stále sa Mu necíti dosť blízka, dostatočne oddaná, odovzdaná, poddaná; stadiaľ to opakujúce sa krúženie okolo Centra. Teda poetka

hľadačská i hľadajúca, dotýkajúca sa prítom – ako to zdôrazňoval Ján Pavol II. – tajomstva človeka i tajomstva Boha. Jej básnické pozvanie na cestu vedie z bludiska dneška k večnému Centru. Jej zbierka má pre filozoficky mysliacich čitateľov metafyzický presah, čo je dnes čoraz zriedkavejšie.

(Z úvodu k zbierke
Neprestanem Ťa hľadať.)

Eva Fordinálová Boží dar ľudstvu

„Poslaním umenia je
pomáhať človeku ľudsky žiť.“

(Pavol Strauss)

Boh nás vybavil viacerými darmi, ktoré majú človeku pripomínať, že nie je sám, že nie je stratený v chladnom kozmickom priestore. A medzi tieto dary nesporne patrí umenie. Nejde iba o schopnosť umenie tvoriť, ale aj o schopnosť umenie vnímať, prijímať, nechať sa ním vnútorne osloviť. Staroveký grécky filozof Platón hovorí o umení ako o kráse, ktorá v duši človeka prebúdzá nostalgickú túžbu po návrate do sveta ideí. Čiže k Bohu. Ivan Krasko nás uistuje, že „bلاžení sú iba tí, ktorí v chrámoch počúvajú Slovo posvätné a vídajú záblesky jeho“. A nemyslí tým iba skutočné chrámy, ale aj duchovné chrámy v nás, naše duše. Pri dotyku so skutočnou krásou rezonujú, ožívajú v nich posvätné Božie záblesky. A v nich sa opäť rozplamení túžba po Bohu, prekrývaná popolom všedných dní. Inými slovami možno povedať, že pri oslovení umením, krásou, si uvedomujeme v sebe nesmrteľnú dušu.

Umenie nesporne človeka sprievádzalo už od nepamäti, prebúdzalo mu v srdci „jeho pieseň stajenú“. V každom prípade zmysel pre umenie, pre krásu máme v sebe zakódovaný a povznáša ľudského ducha z jeho hmotnej horizontály k duchovnej vertikále, k Božiemu tajomstvu. Skutočné umenie nadchýna a zušľachťuje nášho ducha, má v sebe náboj posvätna.

Podľa nášho veľkého slovenského mysliteľa, vynikajúceho lekára Pavla Straussa (vzácná vyváženosť racia a emócia) poslaním umenia je pomáhať človeku ľudsky žiť. A to i napriek tomu, že v súčasnosti sme svedkami frontálneho procesu pod pláštikom postmodernity podsúvať ako umenie ničím nespútanú slobodu bez skutočnej inšpirácie, iba pre biznis, zamerané skôr na živočíšne puďy v človeku než na oslovenie duše krásou. Sleduje skôr znižovanie až ponížovanie človeka, keďže takéto „umelecké“ diela k jeho duši nehovoria. Cíti sa zmätený a ponížený, lebo im nerozumie a namiesto vnútornej rezonancie v ňom vyvolávajú pocit menejcennosti. Skutočné umenie nás nabíja božskou energiou ľudskosti, postmoderna človeka vydeduje do tápajúcej osamelosti. Skutočné umenie je Boží dar.

Tak ho chápal Pavol Strauss a jeho prostredníctvom by sme ho tak mali chápať všetci.

Pavol Strauss O umení

Ideál umenia je taká skratka v takom zhutnení, že by všetky životné skúsenosti, vedomosť a všetka múdrosť mohli vytrysknúť z jedného verša, ktorý by každého zapálil a uchvátil, ktorý by subsumoval vrchol ľudských možností.

...Ovšem všetko, čo sa okolo nás realizuje, alebo i u ľudí z nášho okolia, v súvis so všetkými skutočnými alebo pomyselnými spoločenskými zmenami, sa premieta do vnútra vo svete žijúceho autora, ktorý z toho vyextrahuje duchovnú podstatu a cez ňu ukáže svetu nový obraz, víziu pretvorenú skutočnosť, premiešanú vlastnou duchovnou životnou plazmou. A tak vzniká nový, vnútorným svetlom zaliaty duchovný odliatok sveta.

Je to svet a nie je to svet, lebo je povýšený nad svoje materiálne a tvarové hmýrenie. Teda svet vo svete. A v tom je zmysel a opodstatnenie poézie. Neprichádza k nám ako artefakt, ale ako autoštylizácia sveta.

Poézia je všetko dobre napísané, čoho korene sú v iracionálne. Ostatok sú písáčky, všetko čo sa vlečie po povrchu ľudí, situácií a osudov.

Tak aj hudba a muzika. Hudba je v oblasti sveta zvukov to, čo je tam poézia. A muzika, to sú písáčky.

V každom umení je najväčším umením správna ekonómia energie a akcentov. U veľkého reprodukčného hudobníka má každý tón svoju presnú dynamiku, dôraz a dĺžku. Niet svojvôle. Ani priveľa, ani primálo.

Organizovať sa dá len slušný priemer. Veľké dielo má v sebe vždy niečo neoficiálne a pokútne, niečo odbojné, niečo revolučné.

Byť tvorivým znamená vytvoriť si vnútornú prítomnosť, ktorou všetko dianie a bytie prefiltrujeme. Punc toho volajú ľudia štýlom.

Dielo, ktoré treba brániť, je slabé. Dielo, ktoré treba komentovať, je hlboké. Dielo, ktoré treba len milovať, je veľké.

Sila a veľkosť umenia je v tom, čo vyvolá, nie v tom, čím je.

Umenie je zbytočné, ak nie je také intenzívne ako život, ak nie je kurzom intenzívneho života.

Pravé umenie je vždy forma dôkladnosti. V tom sa podobá vede.

Je vždy problémom tvrdej úprimnosti. V tom sa podobá etike.

Je vždy aktom túžby. V tom sa podobá náboženstvu.

Je vždy posledným rozhodnutím. V tom sa podobá smrti.

Démonickosť v umení je často len rozháranosť v heroickom šate.

Umením pohŕda, kto ho nemôže obšiahnúť.

Najväčšie diela svetového umenia vytvorila – bolesť.

Byť umelcom znamená stvoriť z reality, ktorú si väčšina ľudí neuvedomuje, skutočnosť novú, ktorá im je nápadná.

Jediný úprimný revolučný čin umelca je hľadať pravdu a vypovedať ju. Najmä pravdu svojho vnútra.

U umelcov si viac vážime vlastný omyl ako cudziu pravdu. Obrátene ako vo vede.

Väčšina malých a časových umelcov si vždy našla mecenášov, súkromných alebo verejných. Veľkých umelcov vyplácal život – kopancami.

Voľakedy považovali za diletanta človeka, čo niečo vedel, a za špecialistu toho, čo vedel všetko. Dnes je diletant ten, čo chce vedieť všetko, a špecialista ten, čo obsiahne niečo.

Diletant miluje to, čo nevie. Profesionál vie, čo nemiluje.

Nadanie nenahradí usilovnosť, ale usilovnosť nahradí nadanie.

(Z diela Pavla Straussa

Úsmev nad úsmevom vybral J.R.)

Z Listu pápeža Jána Pavla II. umelcom

...Na prahu tretieho tisícročia želim vám všetkým, milí umelci, aby ste boli zasiahnutí zvláštnou intenzitou tejto tvorivej inšpirácie. Kiež by krása, ktorú odovzdávate generáciám zajtrajška, bola tak stvárnená, aby v nich vzbudzovala obdiv!

Voči svätosti života a človeka, voči zázraku vesmíru je obdiv jediným primeraným postojom! Z tohto obdivu bude môcť vyplynúť to oduševnenie, o ktorom hovorí Norwid v básni, na ktorú som sa v úvode odvolal. Takéto oduševnenie potrebujú ľudia dneška a zajtrajška, aby mohli čeliť a zvládnuť rozhodujúce výzvy, črtajúce sa na horizonte. Tomuto oduševneniu treba pripísať, že ľudia sa po každom zmätku môžu opäť vzpriamiť a znova pokračovať vo svojej ceste. Práve v tomto zmysle sa v hlboko intuitívnom poznaní povedalo, že „krása zachráni svet“.

Krása je šifrou tajomstva a poukazom na večné. Ona je pozvaním vychutnávať život a snívať o budúcnosti. Preto nemôže uspokojiť krása stvorených vecí a vzbudzuje tú tajomnú túžbu po Bohu, ktorú dokázal neporovnateľnými slovami vyjadriť taký vášnivý milovník krásy, akým bol sv. Augustín: „Neskoro som ťa miloval, Krása večne stará a večne nová, neskoro som ťa miloval!“

Želám Vám, umelcom sveta, aby vaše mnohoraké cesty viedli k tomu nekonečnému oceánu krásy, kde sa obdiv stáva úžasom, opojením a nevýslovnou radosťou...

Vysoké priateľstvo: Ladislav Hanus – Pavol Strauss

K stému výročiu narodenia Ladislava Hanusa (26. 2. 1907 – 7. 3. 1994)

Ladislav Hanus

O priateľstve

...Kamarátstvo je vysoká hodnota a mnohým dostačí. Ale priateľstvo je to ešte nie. Priateľstvo – to je celkom nový svet. Osve sa treba nad ním zamyslieť. (...)

Priateľstvo je inšie a oveľa viac. Býva vlastne veľmi zriedkavé, lebo zriedka je naň niekto schopný. Vyžaduje najvyššie osobné predpoklady. A dvíha do najvyššej výšky. P r i a t e ľ s t v o j e s p o l o č e n s t v o d u š í . Nielen diela, ideálov, osudu, toho objektívneho vonkajšieho. Ale blízkosť toho vnútorného, najosobnejšieho. To už ústi do tajomstva. A to je ťažké.

...Ako sa vec stavia do svojho svetla, priateľstvo je problém a riziko. Premnoho vecí človeka odrádza a volí radšej ostať v svojej samote. Je to alternatíva. Vysoká hra. Ale len preto, lebo priateľstvo po Bohu je najväčšie obohatenie osobného života. Je podstatne viac ako len samota. A najväčšie riziko. Získať, alebo stratiť všetko. (...)

Návrat k priateľstvu závisí od nového vybudovania človeka podľa pochopu obrazu božieho. Od nového metafyzického zakotvenia v náboženskom podklade.

Sebeckto sa príliš rozhostilo po oblastiach života. Ak individuum je posledný cieľ, všetko ostatné a aj človek je už iba prostriedok. Tento náhľad na človeka ako na prostriedok zničil ovzdušie priateľstva. Vráti sa, až sa navráti úcta k človeku ako tajomstvu božiemu. Škeblá sa bojí otvoriť, aby ju citrónom neokvapkali a nevchlipli. Priateľstvo znamená vpustiť do kráčov svojho osobného sveta. Najďalej, do osobného tajomstva. Otvoriť sa bytostnou dôverou a zniesť riziko, že sa dávam na pospas. Že všetko dávam, čo len môžem. Dáva sa, aby sa získalo všetko. Tá istá otvorenosť sa čaká aj od druhého. Čaká sa jeho prúdenie ku mne. Stretnutie dvoch svetov. Dotyk vzácnosti. Dvojnásť, ktorá sa utvára v hĺbkach, v samote a v mlčaní, zo dvoch v jedno tajomstvo. (...)

...Iba priateľ pozná svojho človeka naozaj. Jemným inštinktom vycíti, kedy má potrebu samoty, kedy by ho za svet nevyrušil, a zas, inštinktom skôr vycíti, kedy má indigenciu po človeku. Zjaví sa ako duch na intímnu hodinku. Ktorá sa nemusí stráviť rozhovorom. „Okolo stola“ sa môže aj mlčať. To je najkrajšie prúdenie svetov. Táto výmena sa deje aj na dialku, ponad čas a priestory. Pri knihe, pri krásnom zážitku čiže sa cíti prítomnosť druhého, jeho účasť a súhlas, odpoveď a otázka. Priateľ vždy žije v bytostnom vedomí toho druhého. Je. Je sebe. A aj mne je. I ja som. A jemu som. Ťažisko bytia sa navzájom prenáša. Priateľ pozná bytostné zákony priateľa. Ctí si ich. Uznáva ich. Necháva ich právo a platnosť. Nijako sa nepodkladá za pedagóga, aby mu vnucoval svoje náhľady a vôľu. Priateľstvo nie je možné, keď niekto je len výchovným materiálom podľa predstáv druhého. (...) Priateľstvo je výchova, vzájomná výchova, ale v inom zmysle. Nie stlačenie môjho a vtlačenie cudzieho. V priateľstve sa uskutočňuje tajomstvo, ako sa osobný život rozvíja v dokonalejšej slobode vo voľných rozmeroch k šírkam, k výškam. A spolu je to spoluprudenie s druhým svetom. Vzájomné prenikanie sa, splyvanie a rozplyvanie. Nie potlačenie osoby. Práve možnosť najväčšieho rozvinutia individuality. Samotou sa vlastné nevyjadri. Poznáva sa iba porovnávaním s druhým osobitným svetom. (...)

Je to vysoká sféra absolútnych ideálov. V priateľstve má miesto iba absolútne. Sníma sa na grunte bytia, deje sa iba v absolútnej šľachetnosti. Je to akási zmluva vernosti: nielen sebe osobne. I to osobné je tu menšia hodnota. Východisko. Ale sľub služby ideálom. Dva životy sa vztyčujú najvyššie, zaväzujú sa na najvyššie. Priateľstvo je priestor pre rozvinutie a dozretie najvyššej šľachetnosti. Preto priateľstvo podstatne patrí do života duchovného človeka. Bez tejto hodnoty sa nerozvinie to vlastné vo vlastný formát. Nie je možné, aby sa to stalo bez priateľstva. V živote veľkých ľudí, najvyššieho formátu, zbožných ľudí, ľudskej vrúcnosti, nevyhnutne nadabíme na tajomstvo priateľstva. A aj sami sotva by mohli rozpovedať, quanta fecit animae meae. I pri veľkom určení život bez priateľstva sa nerozvinie. Zakrpatie v čomsi podstatnom. Preto priateľstvo je milosť. (...)

...Človek človeku je milostou. Ako „nemám človeka“ je bolestná strata, tak „mám, našiel som človeka“ je milosť. V ušľachtilom človeku je veľa slnečnej žiary. Veľa a s Bohom všetko zmôže. Väčšie ľadové obaly prepáli ako Helios. Keď sa ten druhý dostane do kráčov tejto žiary, celý zasvieti ako prášok v slnečnom lúči. Všetka jeho bezvýznamnosť, slabosť, chyby, sa prepália v číre svetlo a možno, že v ňom prebudí novú tvárnu silu. Každý človek môže byť materiálom pre priateľstvo. Môže byť povznesený do tejto sféry. Každý človek môže nájsť niekoho, kto v neho v e r í , kto sa mu s celým bytím venuje a preberie v ňom najlepšie sily.

Priateľstvo je najšľachetnejší ľudský vzťah. Vytvára verejnosť (je to sféra exkluzívna) i širšiu spoločnosť. Len medzi málo ľuďmi je možné, najskôr medzi dvoma. **Ale je šľachetným kvasom celej pospolitosti. Sú to o h n i s k á , ktoré obopínajú napokon celé žitie v ďalekom okruhu. Sú to normy výšky, na ktoré sa nevdojak hľadí, ktoré riadia myslenie a konanie.** (Podč. J. R.) Žiadúce by bolo, aby priateľstvo bolo základom ľudských zväzkov vôbec. Základom pomeru vychovávateľa ku chovancom, muža k žene. Aby na túto duchovnú úroveň bolo povznesené manželstvo a i vzťah detí k rodičom. I zbožnosť je napokon priateľský vťah, vrúcna výmena, priepastná dôvernosť. Ale pri vedomí malosti a priepastnej vzdialenosti.

(Z Hanusovej práce Rozprava o kultúrnosti vybral J. R.)

Ladislav Hanus o Pavlovi Straussovi

...Odskočilo sa do Nitry do Straussovcov, na subtilný rozhovor s Palkom Straussom. Primár, chirurg, kapacita, filozof, básnik, hudobník. Starý priateľ, aj s manželkou z Mikuláša. Zduchovnený konvertita. Vzácný idealista. Žije vo svojom čistom vysokom duchovnom svete. Aké je potrebné pre náš život, že exaktnú vedu spája s kultúrnou univerzálnosťou a s integrálnou hĺbkou. Špeciálnosť sa tu prehodnocuje hierarchiou hodnôt. Ako pútavo sa nám čítajú jeho knižočky – meditácie o živote a smrti, o láskavej bolesti, o všetkom, čo môže dušou človeka hýbať (Zákruty bez ciest). Solilokvia sú to, kde myšlienky spontánne samy sa registrujú. „Naša generácia prežila tolko, že sa jej nebezpečenstvo zdá bezpečnejším než bezpečnosť. Z bezpečnosti sa stalo už len očakávanie nebezpečenstva.“ „Žiť znamená vždy mať ťažkosti a problémy. Veď i kvety zla sú kvety. Treba len vedieť objaviť ich krásu.“ „Veda je vlastne nesprávny názov. Zapodieva sa tým, čo nevieme.“ „Človek rezonuje len na to, na čo je vnútorne usposobený. Na čo má duševnú anténu. A tak vlastne prichádzame správnym cestovaním k sebe. Môžeme prekročiť desiatky hraníc, hranice svojich vnútorných dimenzií neprekročíme.“ (Duševná turistika). „Utrpenie nie je, ako sa myslí, životným deficitom, ale životnou formou, ktorou sa živo získava hĺbkový rozmer.“ (Skoro len sebe).

Dobre si zaštepíť tieto zrnka pre život. Zásady a zásadovosť potrebujeme. Sú to zväčša paradoxy. Môžeme povedať, náš Chesterton. V čase znehodnotenia hodnôt, v čase duchovného chaosu, nedá sa ináč písať, iba v paradoxoch. Nech to len dobre udrie po nose. Nech to len morí lúštením. S Palkom Straussom, v jeho pracovni zapadnúť, vysoké sympóziom. Tichá melanchólia. Presvitá veselost' vykúpeného dieťaťa. Aj v dnešnom čase sú niekde duchovné hody.“

(Jozef Kúttnik-Šmálov, str. 253-254.)

O príbuznosti oboch duchov

Názorným a presvedčivým dokladom toho, aké blízke typy vedomia predstavujú Hanus a Strauss, nám môže poslužiť kontrastný dvojportrét Hanusa a Kútника-Šmálova (z Hanusovho pera v monografii Jozef Kútnik-Šmálov, str. 229-230).

Najprv však záznam zo Zápiskníka:

(28. 6. 05) Začítal som sa do úvodu k Hanusovmu Kútnikovi – a v momente nadobudneš dojem VRCHOLU, ktorému ani v Tatrách nevieš nájsť paralelu – najskôr HIMALÁJE.

Áno: slovenská osemtisícovka! (J.R.)

• • •

Protiklad našich naturelov v najhlbšom väzil v tom: v rozdielnosti základného postoja ku veciam, k otázkam, k problémom, k riešeniu, t. j. v základnom rozdiel pohľadu, postoja, najmä metódy, postupu, ako na to. Kútnik bol totálny. Za dobro, za poznanou pravdou sa treba vrhnúť celou váhou, celým nasadením osoby. A bezohľadne. V národe, v náboženstve, v kultúre, v spoločenskej diskusii. Bol obávaným debatérom. Z krátkej rezervy vyrútil sa ako čierny blesk. „Koho Kútnik dorazí, ten sa viac nepozbiera,“ sa povedalo. To bola totálnosť jeho povahy. Vehemencia jeho duchovnej moci.

Znovu a znovu sme si to v tejto kardinálnej veci rozдали. Aj ja som hovoril z presvedčenia, zo svojho presvedčenia, zo svojho postoja, ktorý vyplýval nielen z mojej povahy, ale z výsledku, ku ktorému som došiel životom, skúsenosťou, myslením, prácou na duchovnom poli. Treba sa vystríhať výlučnému, čiže úzkemu pohľadu. Priam obávať sa ho treba, aby sme doň neupadli, hoc aj znenazdajky. Práve keď hľadáme pravdu, treba sa nám upokojiť, treba sa nám disponovať pre integrálnu skutočnosť, aby sme videli všetko, všetky faktory, ktorými sa pravda prejavuje. To vyžaduje duševnú šírku. Šírku ducha, celej osoby, to stále zdôrazňujem a vyznávam. Treba vidieť nielen jedno, ale i to, i to, čo k celkovému pohľadu patrí a čo skutkový stav veci konštituuje. Kútnik to nazval kompromisom, čiže ľahším riešením. Oponoval som: nie je to kompromis, ale zásadnosť. Práve povahovou vehemenciou zastávať jeden výlučný postoj, jeden výlučný fakt, čiže jednostrannosť a jednopólovosť, je to ľahšie riešenie. V celých dejinách ducha sa tento

výlučný postoj prejavil ako heretický a schizmatický – sú to dejiny heréz a rozkolov: opierať sa o jeden fakt, o jednu čiastkovú pravdu, je skutková podstata herézy. Má pravdu vo svojom jednom póle, v úzkom výseku čiastočnej pravdy. Ale nemá pravdu z postoja celku. Preto Cirkev má podstatný atribút: katolícka. Že vždy zdôrazňuje celok. Preto je „Mater et Magistra“, „Matka a Učiteľka“. Sledovať svoju výlučnú tézu je ľahšie riešenie. Nazývam to „junáctvom“, s valaškou v rukách. Vyreve, vytúži sa, kým trvá opar. A potom splasne, keď sa vyběri. No idea a program je to nie. Toto je základný problém nášho národného charakteru. Opierať sa o krajnosť je ľahšie. Ale pojať obe krajnosti v jedno, v jednu rovnováhu, v jednu vyrovnávajúcu syntézu, a toto napätie vydržať, práve to je to ťažké, to najťažšie. V dejinách najviac zavázili nie plamenní revolucionári, tribúnovia ľudu, ale veľkí, syntetickí, vyrovnávajúci duchovia, múdri myslitelia a spolu vedúce hlavy pospolitosti a svojej doby: Perikles, Augustus, Karol Veľký, Thomas Morus. Čo nám chýba, my najviac sa máme učiť tvorivej múdrosti. Je to tá pravá „coincidentia oppositorum“, vyrovnávanie protiv. Týmto postojom som oponoval Kútnikovi. Boli sme protiklady. Ale práve syntéza nás dvoch spolu bola tvorivá rovnováha. Uznával som ho. Mal som úctu k jeho odvážnej povahe. A aj on, hoc horko-ťažko, vari niekedy so škripaním zubov, uznával aj mňa.

„Musíme sa... znovu vrátiť k podstate bytia a pýtať sa, čo je práca, ako sa na ňu máme pozerat' v súvislosti so životom, čo je právo, zákon, ak nám majú pomáhať a nie prekážať. Čo je to vlastníctvo? Je v súlade s právom, alebo je protiprávne? Čo je skutočný rozkaz a čo ho umožňuje? Čo je poslušnosť a ako je to s ňou vzhľadom na ľudskú slobodu? Čo znamenajú zdravie, nemoc, smrť? Čo je priateľstvo a družnosť? Kedy si náklonnosť k inému človekovi môže robiť nárok na meno „láska“? Čo znamená to spojenie muža a ženy, ktoré sa nazýva manželstvom? Ktoré už natoľko zdivočelo, že len málokto, ako sa zdá, majú o ňom akúsi predstavu, i keď ono nesie celé ľudské bytie. Existujú stupnice hodnôt? Čo je potom podľa takejto stupnice najdôležitejšie? A čo je menej dôležité? Čo má rovnakú cenu? A tak podobne...“

Žijeme z týchto základných skutočností, pre ne a s nimi. Manipulujeme s nimi, zaraďujeme ich, reformujeme ich. Vieme však, čím vlastne sú? Zrejme nie, inak by sme nemohli s nimi zaobchádzať tak nedbalo. Musíme sa teda naučiť, a to nielen rozumom, ale tak, aby sme sa dostali k ich podstate, aby sme stretli ich zmysel.“

(Romano Guardini, Moc, str. 65)

Julo Rybák

K téme Hanus – Strauss

Pri príprave tohto „hanusovského“ čísla Listov PS mi prišiel do rúk môj denníkový záznam z 15. marca 1994:

„Spomínam si na včerašný televízny prenos z pohrebu pána Ladislava Hanusa – vôbec som nevedel o jeho úmrtí.“

Ako by sa malo zatiaľ Slovensko pri strate tohto velikána! A ono sa zatiaľ otriasa politickými zemetraseniami, vyvolávanými prízemnými vášňami primitívov.

Zapamätaj si, Slovensko, že v ten istý deň, keď si pochovávalo Hanusa, istý politický klan vystúpil s bombastickým plánom zúrivej, priam krvnej pomsty!

A národ – kde si, národ?!

Akú odozvu môže toto úmrtie vyvolať na Zobore!“

(Porovnaj naše: V dotyku s Pavlom Straussom, 1997, s. 17-18.)

Znova sa vo mne prebudila zvedavosť, akú odozvu vyvolala Hanusova smrť u Straussovcov, čo ma podnietilo siahnúť za Straussovým (zatiaľ rukopisným) denníkom z roku 1994 Body istoty. A tam idú v príslušné marcové dni – necelé tri mesiace pred Straussovou smrťou! – takéto záznamy:

7. 3. 94

Modlitba ako prvý výkrik filozofie.

Okolo mojej chorej duše je barikáda slov. Sú rôzne typy poznania. Iný je u svätca a iný u bežného občana.

8. 3. 94

Svet sa stále preosieva. Kto z nás a čo z nás ostane pri ostatnom rátaní. Znepokojuje ma problém prorokov. Skúsím ich v eseji vy-

hraniť. (Úryvky z nej nájde čitateľ v Listoch PS č. 5, s. 3 - J. R.) Žijeme vedome vo vesmíre a všetkých jeho problémov. I vesmír duší je popreryvaný výskytom prorockých osobností, ktoré v mechanizme vesmírnom znamenali vývojový zlom. Lenže dnes považujem za osobnosti prorocké i zlomových mysliteľov, vedcov, básnikov. Blondel, Teilhard de Chardin, Hviezdoslav, Rúfus, Einstein, sv. Otec.

9. 3. 94

Prepadáme sa svetom večnosti. Teraz nám unikol veľký slovenský človek a kňaz; náš Dr. Lacko Hanus, veľký estét, spisovateľ a filozof.

Kdekoľvek sa pozrie človek, vždy narážajú na seba rôzne svety a svetonázory. Raz je Voltaire a Rousseau, inde Sartre a všetko proti nemu. A v každej duši sú náznaky rozporov. Každý človek pozostáva z dvoch svetov, z dvoch ľudí. Ani existencialisti to nemali ľahké. Ani Brahms a Billroth to nemali ľahké. A my máme mikroparlament a všetci sú proti všetkým. Kde a ako sa to skončí.

10. 3. 94

Úbohé Slovensko. Doteraz ešte nebola taká roztržka a nejednotnosť našich poslancov. Roztržka všetkých proti všetkým nevestí nič dobrého. V nikom a v ničom nevidno náznak kresťanskosti. Len Duch Svätý nás cez naše vnútro môže zachrániť. **Pritom nás opustil Prof. Lacko Hanus, najväčšia a najušľachtilejšia slovenská osobnosť. Bože, pomôž nám.** (Podč. J. R.)

11. 3. 94

Úbohé Slovensko. Roztržka všetkých so všetkými. Do čoho vyústi taký ostenatívny úbytok lásky. Kto vykreslí budúcnosť.

Všetko treba pomenovať. Na všetkom je to podstatné meno.

Akoby meno až vytvorilo entitu. A na tom sa stavia. Od Boha po objekty umenia. Na šťastie, že sa hudba obíde aj bez toho. Kde začína substancia všetkého.

13. 3. 94

Smrťou preciedzam svoje chvíle. A vidím ich spochybené skoro u všetkých svojich blízkych. Len Kristus, nový Adam, nás dvíha zo všetkých ošemetností. Večný Otče, chráň a zachráň Slovensko.

Takí sme hlúpi a zlí. Či sa na nás nezadrhne vývoj sveta. Za čo nás budú považovať paleontológovia o tisíc rokov.

• • •

Človeka úplne zamrazí pri predstave, aký to bol rok – 1994 – keď po sebe odišli na druhý svet také tri stĺpy slovenského ducha: Hanus, Strauss, Strmeň!

Na margo oných marcových dní 1994 sa mi môj Zápisník prihovára ešte jedným záznamom – na tretí deň po Hanusovej smrti, o ktorej som nevedel:

(10. marec 94) Hladím dlaňou Felixovu fotografiu, ktorú som si kedysi vlepil do Zápisníka, a hovorím si: „Jožko Felix! Liptov! Múdra hlava!“

Patróni Slovenska! Aké krásne ľudské typy! Aké charaktery! – A akými mravčekomí sú oproti nim tí, čo sa v tejto dobe pasujú za vodcov národa!

„Netreba sa báť banálnych duchov, ktorí svoju úbohosť vydávajú za normu. Ani uhýbať vyškeraniu sa tupcov. Ich hlavným príznakom je neschopnosť postrehnúť iný, existujúci svet, ktorého percepcia presahuje ich nočníkový duchovný a spoločensko-genitálny obzor.“

Treba sa pokúsiť priplaziť na oné krajné medze existencie, kde začínajú byť nič a všetko jedným. Kde sú zdroje utrpenia zabsolutizované v zdrojoch lásky. Kde nemôže byť úbytku, bo všetko je. Kde je strata premenou. A premena ziskom.

Či vidíme opar nad mestom, či opar nad dejinami národov od Abrahámovho mesta Ur po terajšie plodné boky mliečnej cesty smilstva, ľudstva osprosteného chlipnosťou a žravosťou, túžba ľudského srdca ostáva rovnaká. A ako sú vrstvenia v

Jedna z nádherných náhod! – že po slovách, ktoré som si práve zapísal, prídem v zošite k veršom Vilka Turčányho („O tú cestu po nábreží“), kde volá na Dunaj:

Hlásaj, že národ z dávnych mrárot vstal,
bo duchov mal, čo boli viac než kráľmi:
nech z nábrežia už nezaznieva žiaľ –
len vďačné žalmy!

Sem, národ, osad', nech vidí celý svet,
za sochou sochu ako krásnu slohu,
aby i sám si čul v nich lásku znieť –
k vlasti i k Bohu!

Aby si videl, kto ťa túžil viesť
k životu v pravde, v slobode, cti, práve!
Veď vždy šlo o to nájsť tú cestu ciest –
k večitej sláve.

K tej ceste im tu sochoradie vztýč -
a budú svedčiť s Dunajom i Botto,
Kuzmány, Moyzes, Milkin, Sládkovič...
vždy nám šlo o to.

Je čas, Slováci, začať naplňať Turčányho víziu nábrežného sochoradia skutkom!

útrobach zeme, objavné prierezy profilmi vrchov, sú i vo vesmíre poznania úrovne rozlične dosiahnuteľné. Je isté, že v duchovnej ekonomike sa na určitých poludníkoch stretajú určité silové polia, ktoré nadnášajú určité individuá rozličných národov a povolání a rozličných vekov. Tu je len jedna blízkosť a jedno príbuzenstvo: tých, čo sa dostali do určitých polôh a dotykov tých istých výšok. Tí vedia, že sú z jednej rodiny poznania a vnímania. To sú tie skutočné príbuzenstvá a národnosti básnikov, mysliteľov. Podľa potencie duchovnej objavnosti sa jedni šmýkajú po pluštiach historických a spoločenských rozprávačských konvencií, iní zas vystrčia tykadlá, či vo vede, či v umení a myslení, do neznáma.“

(Pavol Strauss, Torzo ticha, s. 16-17.)

Ján Letz

Z mojich spomienok na profesora Ladislava Hanusa

Moje prvé stretnutie s Ladislavom Hanusom bolo platonické, čisto literárne. Niekedy v rokoch 1956 až 1957, keď sa vo mne začal prebúdať hlad po náboženstve a filozofii, snoril som v otcovej knižnici v Žiline a nadabil som v časopisoch Kultúra a Slovenské pohľady na Hanusove články, ktoré ma veľmi zaujali. Utkveli mi v pamäti tieto: *Katolícky mysliteľ* (Guardini), 1935, *Zákon tradície*, 1939, *Nacionalizmus*, 1941, *Dostojevský a svet boľševizmu*, 1942, *Humanistické vzdelanie*, 1941. V týchto i v ďalších článkoch ma Hanus zaujal najmä svojím celostným videním skutočnosti, osobitne našej slovenskej, ako aj dôrazom na porozumenie filozofického a vôbec humanitného myslenia v kontexte konkrétnej kultúry a kultúrnosti.

Potom nasledovala pomerne dlhá prestávka. Až v polovici šesťdesiatych rokov som opäť v otcovej knižnici „objavil“ Hanusovu knižku **Rozprava o kultúrnosti**. Prečítal som ju jedným dychom a podčiarkol som si v nej na strane 46 vetu, ktorá je pre Hanusov duchovný postoj symptomatická a stala sa pre mňa mottom: „**Kultúrnosť začína vtedy, keď si človek uvedomí svoju osobitosť a z osobného vedomia si vedome vytvára život. Keď sa odlúči od nezodpovednej masy. Keď sa snaží za vlastným poznaním a na každý spôsob sa usiluje vytvoriť vlastné stanovisko k veciam.**“ Bol som v tom čase fascinovaný myslením Teilharda de Chardin a

J. Maritaina, takže na Hanusovu filozofiu i na ďalších slovenských filozofov som pozeral zvysoka, z akéhosi nevzretého európskeho nadhľadu, v ktorého zajatí sú aj dnes viacerí slovenskí intelektuáli. V roku 1969 stúpila moja mienka o Hanusovom myslení, keď som si preštudoval v 1. čísle českého časopisu Via jeho štúdiu *Teológia kultúry ako problém*. Tu po prvý raz Hanus odkryl svoje myšlienkové väzby na Teilharda de Chardin a na francúzskych personalistov.

Rovnako mocne na mňa zapôsobili Hanusove eseje *Rozhladenie*, ku ktorým som sa dostal až roku 1980 po likvidácii zvyškov knižnice Petra Galana v Bielom Potoku. Vtedy som už prehodnotil svoj vzťah k slovenskej filozofii, najmä kresťanskej, a od roku 1981 som začal písať *Slovník slovenských spoločenskovedných pisateľov 20. storočia*. Napísal som doň aj portrét L. Hanusa (s. 346-355).

A konečne, v lete 1980, som sa stretol priamo so živým Hanusom. Zoznámil ma s ním môj priateľ **Pavol Strauss**. Vynára sa mi v pamäti ten krásny letný sobotný deň, keď sme vyštartovali autom z Nitry – Pavol Strauss s manželkou, ja, a ako vodič ich syn Jožko. Dorazili sme na faru do Hýb, kde bol vtedy Hanus farárom. Pán Strauss ma zoznámil s Hanusom s poznámkou, že môže so mnou hovoriť o všetkom otvorene. Po spoločenskej konverzácii sme začali hovoriť o filozofii. Hanus si ma po nejakom čase vzal bokom a ponúkol ma pohárikom pravého francúzskeho koňaku. Cítil som sa veľmi povzbudený aj týmto vonkajším gestom úprimnosti a ochotne som ho informoval o mojich doterajších filozofických dielach i o najbližších zámeroch. Pamätám si, že som uviedol najmä svoju poslednú prácu *Duchovný vývoj človeka cez skúsenosť a*

poznávanie z roku 1979, i na to, ako mi Hanus odporučil, aby mi ju posúdil aj Štefan Hatala, ktorý bol v tom čase správcom farnosti v Liptovskom Jáne. U Hanusa na fare sme prenocovali. Ráno sme sa zúčastnili na svätej omši. Spomínam si, ako som spolu s Jožkom Straussom stál úplne vzadu kostola, aby sme boli čím nenápadnejší, aby nás niekto nebodaj neprezradil. Hanus mi ostal v predstavách ako odvážny muž dosť robustnej postavy, u ktorého sa za zdvorilým, trochu menej ráznym vystupovaním cudne ukrývala sila ducha, ktorú úplne prejavil až pri oltári. Pochopil som, že je to tvrdý muž, ktorý v živote veľa toho prestál a vytrpel, a napriek tomu dokázal ďalej tvoriť bez výhliadok na aj ten najmenší spoločenský úspech.

Odvtedy som sa už s Hanusom osobne nestretol. Počul som o hanusovských seminároch v Bratislave, ale vtedy som na ne nemal čas a nechcel som sa vzhľadom na moju intenzívnu samizdatovú prácu odkrývať v ďalších náboženských krúž-

koch. Až vo februári 1992 sa na mňa obrátili z vedenia ÚSKI, aby som vypracoval podklady pre Hanusovo udelenie čestného doktorátu Komenského univerzitou. Materiály som vypracoval a odovzdal, no nepáčilo sa mi, že sa v tejto veci na mňa neobrátila univerzita oficiálne, veď v tom čase som pôsobil ako vysokoškolský učiteľ na jej Prírodovedeckej fakulte. Neskôr som pochopil, že najmä na tejto univerzite vládol všeobecný chaos a často pravá ruka nevedela, čo robí ľavá. Hanusovi udelili čestný doktorát Komenského univerzity v Bratislave 5. marca 1992. Možno z vyššie uvedených dôvodov som sa na slávnosti udelenia čestného doktorátu nezúčastnil. Pokúsil som sa ako člen redakčného kolégia časopisu Filozofia zabezpečiť s ním pre tento časopis rozhovor. To sa mi však pre Hanusovo zaneprázdnenie a jeho zhoršený zdravotný stav nepodarilo. Namiesto toho sme v časopise uverejnili stručnú informáciu o Hanusovej filozofii, ktorú spracoval na základe predchádzajúceho rozhovoru s

ním František Fundárek. Táto informácia vyšla v 10. čísle Filozofie pod názvom *Ladislav Hanus o zmysle kultúry* (s. 621-626). No už pred udelením čestného doktorátu som v 2. čísle Bratislavských listov uverejnil roku 1992 pri príležitosti Hanusovho jubilea jeho portrét pod názvom *Náš veľký jubilant Ladislav Hanus* (s. 15-16).

Hanus aj v ďalších rokoch mojej tvorby pôsobil inšpirujúco. Umožnil mi hlbšie pochopiť kultúrnu podmienenosť filozofie. Nie však podmienenosť absolútnu, ako tvrdia mnohí postmoderní filozofi, ale relatívnu. Takto chápaná podmienenosť umožňuje vážne sa zaoberať aj filozofiami malých národov, ktoré v európskom kontexte znamenali i znamenajú síce málo, no z hľadiska rozvíjania ducha príslušného národa neobyčane veľa. Pochopil som, že autentickú filozofiu nemožno tvoriť v akejkoľvek nadkultúrnej vyprázdnenosti, ale vždy v tom živom kultúrnom kontexte, ktorý je filozofickému tvorcovi najvlastnejší.

(3. január 2004)

Ľubomír Raši:

Moje stretnutie s Hanusom

Koncom januára 1989 som sa prvýkrát stretol s otcom Ladislavom Hanusom. Mal som 16 rokov a práve sme s ministrami a pánom kostolníkom v kostole sv. Mikuláša v Liptovskom Mikuláši odkladali vianočnú výzdobu a vedľa

mňa zastala postava v čiernom oblečení. Neznámy pán ma priateľsky oslovil a po krátkej chvíľke kontaktných viet mi začal rozprávať: „Ani si vy, Mikuláščania, nevedomujete, aký máte krásny kostol, aký je čistý...“ Pod čistotou som neskôr porozumel, že mal na mysli čistotu štýlovú, bez dobovo obvyklých rôznych symbolov, ktoré by zakrývali pôvodnú krásu a myšlienku stavby. Rozprával mi o klenbách a oblúkoch, prečo je oltár orientovaný na východ, kde je víťazný oblúk, čo znamená ten a ten symbol... Čas bežal neuveriteľne rýchlo a túto očarujúcu chvíľu prerušil až kostolníkovo hlas: „Laudétur pán farár, prepáčte, ale musíme odniesť tieto škatule s výzdobou na faru.“ Pán farár sa chápavo usmial, priateľsky ma potľapkal po pleci a obzerajúc sa po kostole pomaly odišiel. Po tejto „improvizovanej prednáške“ som nadobudol k sakrálnym stavbám úplne iný, zvláštny vzťah. Mal som pocit, že im lepšie rozumiem, akoby sa v tých kameňoch dalo čítať v nich uložené poslanstvo. Toto som si spätne uvedomil až po desaťročiach, keď som si očarený začal listovať v Hanusovej knihe **Kostol ako symbol**. Texty opäť veľmi blízke, zrozumiteľné, jasne formulované

a známe. Ožil v nich obraz chvíle, keď mi jej obsah rozprával v našom kostole pred takmer 37 rokmi.

S pánom farárom Hanusom som sa stretával neskôr v časoch, keď bol správcom fary v Kvačanoch. Začal som sa venovať hudbe a niekoľkokrát som účinkoval na tanečných zábavách práve tam. Pán farár sedel pri stole pod pódium a ľudia sa neuveriteľne slušne zabávali. Počas hudobných prestávok sme viedli spolu vášnivé rozhovory o umení. Pred polnocou sa pán farár zdvihol, rozlúčil sa a odišiel na faru. Neskôršie som sa s ním náhodne stretával v Liptovskom Mikuláši, až kým ma chvenie doby nezavialo na dve desaťročia inde.

Na doplnenie obrazu o tomto nevednom mužovi použijem autentickú príhodu, ktorú rozprával scénograf, režisér Viliam Gruska. V krátkom období, keď bol predsedom Matice slovenskej, dostal pozvanie na stretnutie so Svätým otcom v Prahe pri príležitosti jeho prvej historickej návštevy v Československu. Bola to udalosť, a tak sa vybrali autom do Prahy. Tesne pred začiatkom dostali žiadosť, aby cestou zobrali ešte nejakého pána Hanusa, ktorého samozrejme vôbec nepoznali. Do auta teda pristúpil starší pán, v predpotopných papučkách na kovové zapínanie. Začali zdvorilostnú debatu a slovo dalo slovo...za chvíľu tu bola Praha. Pán farár ich pozval na zdvorilostnú návštevu vtedajšej vinárne pod kardinálovým sídlom na Hradčanoch na jeden koňak a potom sa už všetci pobrali do Vladislavskej sály na stretnutie so Svätým otcom. Čakanie sa chvíľu pretiahlo a ľudia sa vo veľkom priestore voľne pohybovali. Zrazu

si posádka auta z Martina uvedomila, že sa im starý pán stratil. Lenže nájsť jedného človeka v tej mase, to je ako nájsť ihlu v kope sena. Po chvíli spozorovali, že v sále vznikol rozruch. Domnievali sa, že prijatie s pápežom už začína a pohlí sa smerom, ktorým sa uberali ľudia. Občas do nich drgali ponáhľajúci sa ľudia a začuli vzrušené slová: „Hanus je tady, slyšeli ste, Hanus je tady.“ Na svoje veľké prekvapenie prišli k veľkej skupine ľudí, ktorí obkolesovali pána profesora Hanusa a on s nimi priateľsky besedoval. Možno to bolo symbolické stretnutie profesora so svojimi žiakmi, ktorých učil na svojej katedre v komunistických väzeniach.

Kto mal aspoň na krátky čas to šťastie poznať pána profesora Hanusa, isto ocení jeho esprit, jeho prirodzený spôsob rozprávania, v ktorom s ľahkosťou prešiel plynulo do prednášky o veľkých témach umenia, posvätnosti a kultúre v spoločnosti.

František Sýkora

Gratulácia Ladislavovi Hanusovi

Dňa 26. februára 1997 by sa bol ThDr. Dr.h.c. Ladislav Hanus dožil svojej deväťdesiatky. Pred tridsiatimi rokmi, 24. februára 1967, sa zišla skupinka jeho priateľov v mojej záhradnej chatke v Podunajských Biskupiciach, aby oslávila v tichosti jeho šesťdesiatku. Pozdravil som ho vtedy týmto príhovorom:

Nedá mi nehovoriť. Srdce preteká a musí sa ozvať, hoci rozum vie, že ťažko nájde adekvátny výraz. Nech úprimnosť nahradí nepostačujúce predpoklady elokvencie.

Vpadol do kežmarského študentského života ako meteor. Niečo, čo tu nebolo. Nadpriemerné a podpriemerné výklady náboženstva, vysoko vyčnievajúci intelekt. Šírka, ukazujúca nepoznané horizonty, hĺbka, tkvejúca v domácej postati kresťanskej a slovenskej. Osobnosť, ktorá uchváti aj tých, čo s ňou nesúhlasia, a tým, ktorí sú s ňou konsenzuálni, dá radostnú akceleráciu. Štartér, ktorý dá všetkým bežať víťazne. Formuje roztečené rudimenty myšlienok, dotvára nedopovedané, dúcha na vznikajúce uhľiky a taktou rukou chráni prvošienky.

A potom odchod na Kapitolu, povýšenie. To nemohlo vystať. Veľký plameň je pre malé mesto ničivý. I pre seba i pre okolie. Jasný hlas potrebuje znieť v súzvuku s inými jasnými. Biskup Vojtášák, Kútnik, Náhalka, Hatala, Špirko, Jalovecký, Skyčák, Stanislav, biskup Barnáš, to bol jedinčný zbor, toľ bola Kapitolu, ale aj „caput“, hlava slovenských snažení štyridsiatich rokov. Slovenský Athos. Contemplatio et labor improbus. Koncentrácia síl a kultúrnosti. To, čo v Hanusovi stále vírilo a čo začínalo mať ostrejšie kontúry. Najprv kultúrnosť v trnavskej Kultúre. Oprašovanie zapadnutých hodnôt a odhaľovanie ich prameňov. Prievan v zatuchnutej domácnosti slovenskej katolicity. Poukazovanie na zosmradnutý kvas a nevyvetraný, prefajčený, skysnutý šenk. Otvorenie okien a vrát dokorán. Veď tu treba dýchať, tu treba žiť, na výške kultúrnosti, ľudsky zanechať malomeštiacke maniere, kalendárové rozprávky, litografované farbotlače, voskové figuríny zdeformovaných svätých.

Potom kultúrnosť v Slovenských pohľadoch. Nielen slovenský katolicizmus, ale celá slovenská komunita potrebuje nové impulzy, pretváranie a otváranie, vyrásť z krcov a halien, z pridlávaných chalúp, dôjsť na výšku poznania, citu, vkusu, amorfné osoby pretaviť v osobnosti, v čosi, čo má váhu, čo má obrysy.

A Hanusovi nestačili doterajšie formáty, prerástol ich, jeho zrak išiel ďalej, ponímal kultúrnosť v európskych kategóriách. Rilke, Lippert, Guardini, Maritain, Blondel, Mounier, Lortz, Lutzerer, Hello, Bloy, Rops, Chesterton. Preto „Obroda“. Renesancia. Renesancia slovenskej myšlienky, slovenského slova, vrastanie slovenskej kultúrnosti do svetovej, napájanie sa všetkým veľkým, čo človek vytvoril, humanitas v tom najrýdzejšom slova zmysle. Samozrejme sub specie aeternitatis.

A keď zlo dohorelo a sa prevalilo, to isté znova. Verbum. Slovo na čas a do času. Právo spolurobiť a spolutvoriť. Z tých statkov, čo sa nahromadili v generáciách, vytvoriť slovenského človeka vo všetkých dimenziách. Hanus nosil tieto dimenzie v sebe. Od filozofie cez históriu, cez maliarstvo po poéziu, cez teológiu po hudbu, od umelca cez filozofa po kňaza - všetko bolo v ňom navrstvené, kategorizované, hierarchizované. Je to nový typ. Arbitr elegantiarum a sacerdos secundum Cor Jesu. Odovzdávač svojho vnútra, sprostredkovateľ krásna, nového životného štýlu, mixer citu a umu, donášač pravdy, Božej pravdy. Maximalista v slovenskom trochárstve. Burič stojatých rybníkov, podpaľač s novými koncepciami.

A to je nebezpečné. Buriči a podpaľači musia byť eliminovaní. Kontagiozita je veľiká. Quarantine sanitaire. Týždne, mesiace, roky trvajúca. Treba šliapať, pošliapať, došliapať, zgniaviť. Charakter je však viac ako kov a kameň. Prežije sudcov a prepáli kovy. Vychádza obnovený, posilnený, oslobodený od sekundárnych balastov. I keď bezbolestný pôrod je ilúziou. Teraz nastáva naplnenie a vyplnenie. Spln. Žatva. Obaračka zrelých plodov. Scedenie vín. Vinum laetificat cor hominis. A my čakáme na toto víno.

My tu, tu v záhradnom domčeku, čo chce nahradiť amfiteáter univerzity. My, malá hrdka rozkydanej Slovače, žiakov a kamarátov, čo chce nahradiť zástupy čitateľov a prívržencov nového životného štýlu, novej humanity, nového človeka, novej kultúrnosti, dotýkajúcej sa v zbožnosti Transcendentna; v zastúpení štátnych orgánov, čo by mali dávať rády a vyznamenania; v zastúpení cirkevných orgánov, čo by mali dávať kanonické či prelátske hodnosti; v zastúpení univerzity, čo by mala dávať doktorát honoris causa; v zastúpení akadémie, čo by mala dávať akademické insígnie; v zastúpení tých, čo by tu chceli byť a nemôžu - v zastúpení tých všetkých prosíme:

Doctore carissime! Date nobis ex oleo vestro, quia lampades nostrae extinguuntur.

Drahý Lacko, daj nám z Tvojho oleja, lebo naše lampy zhasinajú. Ad multos felicissimosque annos!

• Prof. Ladislav Hanus s MUDr. Františkom Sýkorom a jeho synom Jurajom. Ružomberok 1988.

Listy MUDr. Pavla Straussa MUDr. Františkovi Sýkorovi

Drahý Ferko!

Ani netušíš, že sme Ti reč ulapili magnetofónom. Ale som Ti vďačný, že si mi ju poslal na pamiatku. Všetci ste mi tak tajne, však ste povedali milý jubilant, ukázali, aký som starý cap.

Ale ja si z toho figu robím, a robím a budem robiť ako tá Klopstockova kobyla. Kým vládala, robila.

Braček môj, objímam si ťa z kraja epidémie šesťdesiatnikov (Zachar, Greguška, atď) a napíš, keď budeš mať oslavu straty mliečnych zubov.

Od srdca Tvoj

Paľo Strauss

Nitra 21. 9. 72

Drahý Ferko!

Minule som sa u Valachov dozvedel, koľkým všelijakým skúškam si vystavený. Zostať zmužilý a dôveruj. Nikdy nie sme sami.

Chcel som Ti len povedať, že Ti bratsky stískam ruku spod kríža Tvojich ťažkostí a že na Teba veľa myslím

Tvoj Paľo

Nitra 11. XII. 72

Drahý Ferko!

Veľmi ma mrzí naše včerajšie stretnutie. Veď obaja sme boli nesvoji. U mňa vyplývalo moje inkongruentné chovanie a reagovanie z prehypoglykemickkej situácie. Veď sa poznáme a vieme, že nám obom ide o poznanie hlbšie, spoločné nachádzanie duchovných koreňov všetkých i spoločenských úkazov i ľudských vzťahovosti a reakcií.

Bežne si žijem v pokoji a viac a viac sa snažím sústrediť na odvrátenú tvár života, nie z rezignácie, ale v túžbe po novom poznaní, po nových formách vnútorných vzťahov. Bývam mlčanlivejší.

No, odišiel som z nemocnice s nie dost vyrovnaným metabolizmom, ktorý sa pokúšam s tunajším diabetológom ustáliť. Keď viac robím, potrebujem viac stravy a umenšovanie dávok inzulínu. To sa mi ešte na dobro nepodarilo. I včerajšie diskontinuitné reagovanie, bolo už niečo okrajové. Čo vnútorného pokojného usmievania nad všetkým som za polroka nazbieral, prekotilo sa včera vo mne.

V mene Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa i v mene našich čitateľov blahoželáme MUDr. Františkovi Sýkorovi, CSc., blížkemu priateľovi Ladislava Hanusa i Pavla Straussa, k blížiacim sa 85-tým narodeninám.

Mrzí ma to, že som Ti nevedel dať viac pochopu, pokoja a lásky, potúženia Tvojej harmónie a že som do Vás vniesol iba disharmóniu, nevládnu pochybovačnosť o všetkom a všetkých, ba prípadne i rozorvanosť.

No, nebol som to ja, ale tá moja chorobou chvíľami diferencovaná osobnosť. Mám Vás rád a preto ma bolí, že som Vás so starou bratskou nevedel prijať.

Urob mi radosť a prid' zas čoskoro, aby som Ti mohol prísť duševne v ústrety ako Tvoj „starý“

Paľo

21. 7. 73

V Nitre dňa 22. III. 1974

Drahý Ferko!

Ďakujem Ti za ochotu. Priložene potvrdenie náš(ho?) diabetológa. Dúfam, že to už bude stačiť.

Podrav mi môjho Jožka Felixa i Tónka Bajana.

Objímam Ťa

Paľo

Drahý Ferko!

Zasa sa len obraciam na Teba, Ty verná duša.

Jožko je pred predposlednou štáciou a zas je dosť par terre. I my sme už dosť exhaustovaní a chceli by sme, aby mohol tu pracovať. Zrubec by ho zobral, len už musí byť čím skôr hotový.

Hádzam by si dáke dobré slovo mohol investovať (ev. cez Tónka Pontúcha, lebo Gusto Bárdoš má dovolenú). Ale veď Ty vieš najlepšie kde, kedy a ako ktorú páku stlačiť.

Blíži sa 60 r. Ruda Krutého. Čím by som mu mohol urobiť radosť? Porad!

Ďakujem Ti za všetko

Tvoj Paľo

4. III. 74.

Drahý Ferko!

Nedozerne sú priepasti, čo sa vedia ukázať v najtajnejších záhyboch ľudského srdca, na ktoré zatiaľ nevymysleli kardiochirurgické zásahy. Ich skutočné rozmery pozná človek až keď sa v nich rozplieni fauna bôľov a starostí. Čo sa ta pomestí. Ale keď si dakedy pređi len odvšívime kožuch všedných perspektív, objavíme, že rozmer toho nikomu nepobadateľného utrpenia, je tá jediná pravá hodnota, ktorú sme vytvorili a ktorá nás vlastne nadnáša na tých vlnách nepochopiteľna.

Stískam Ti bratsky ruku, ďakujem za lieky a pozývam Ťa – ale samého – na duchovnú posiedku. Oo ut des.

A pozdravujem Ťa teraz, keď sa kruh všetkej nožnej nádeje uzaviera v mystériu Vzkriesenia. Lebo sú to chvíle, keď sa čas vytráca a čo vyšší, je len kus zahustenej radosti ľudského vnútra.

Od srdca

Tvoj Paľo

Nitra 7. 4. 74.

Drahý Ferko!

Prepáč, že sa Ti ohlašam tak neskoro po meninách. Ale mal som dovolenú a bol som preč. Adaptačné štádium je skončené a zajtra začnem robiť.

Ex post Ti žičim to, čo platí po celý rok: zdravie, harmóniu vnútra, napriek všelijakým trablom a skúškam, a kúštk radosti a vnútorného jasu z Tvojej lekárskej a tvorivej činnosti.

Objímam Ťa

Paľo Strauss

Nitra 5. 10. 74.

Drahý Ferko!

Vinšujem Ti vnútorný i vonkajší pokoj.

Píšem Ti, lebo Jožko Ťa minule hľadal, ale nenašiel. Má 26. 6. 75 tú ostatnú skúšku – a chceli by sme si už vydýchnuť. Písal som aj Edkovi Pekarovičovi. Prosím Ťa, len mu to ešte pripomeň. Veď každý máme kopu problémov a zabúdame.

Budem rád, že Ťa už nebudeme musieť zatažovať našimi ťažkosťami.

Pozdrav mi Žofku. Teba objímam

Paľo

5. 6. 75

Drahý Ferko!

Pokúšal som sa o ten list. Ale nejde to. Tie sestry tolko trpeli, a ja by som im mal dať poučenie, ktorý som trpel menej. Mám svoje trápenia a pokorenia: nič ma boj s tou bláznivou stavbou a zadúša ma môj polozičený život lekársky.

Keď trpieť – tak ticho, sám a v kúte. A nedávať lekcie v utrpení. Nie. Nemôžem to a nie som toho hodný. Lebo to sám ešte neviem.

Skús ma pochopiť. Ale vzdávam sa toho. Už mi vôbec nie je do písania. Mám chvíle, keď sa mi všetko zdá len štekaním na mešiac.

Objímam Ťa

Paľo

Nitra 4. II. 68.

Drahý Ferko!

Pomaly bude výročie začiatku mojej vlašnej a tohoročnej (nečit. slovo - J.R.) choroby. Tým je ešte poznačený celý môj životný stereotyp. Furt žijem akoby pod špitálskym režimom. Zdá sa, ako keby som bol natrvalo stigmatizovaný. Isteže sú aj mnohé defekty a defektíky podmienené tým nakupením rokov. A tak sa Ti chcem opravedniť za tú dlhú odmlku. Bola podmienená týmito interno-externými okolnosťami.

Pri tom pestujem i naďalej svoje grafo-manické exhibície. Slovo je významný, ale aj poslušný faktor. Dúfam pri tom, že to nezneužívam. Žijem v tej svojej izolovanosti pri všetkých možných kontaktoch.

Ako si sa tam zadaptoval. Viem, že Tvoj život je produktívny a láskavý k tým

chudákmi. Že si v tej Tvojej situácii medzi chudákmi telesnými i duševnými prakticky aplikujúci učenie lásky a dobroty.

Tvoj duch je blízky Terezy z Kalkaty, kde ide len o duch láskavej pomoci a to je duch evangelia.

Iste si sa zdokonalil vo francúzštine a priúčaš sa i arabštine. Je to zaujímavý a podnetný úsek Tvojho života. Napíš o tom dačo, nielen v liste, ale ako zážitok lekára a brata všetkých.

Od tej choroby ma iba jediný raz zaviezli do Bratislavy. A mal by som tam ísť navštíviť priateľku maliarku Medveckú, ktorá je ťažko chorá. Tak sa cez defektných priateľov stráca všetko do nenávratna.

Ferko môj drahý, pozdravujem Ťa od srdca. Ži v zdraví a v pokoji.

Tvoj Paľo

Nitra 26.11. 86

Drahý Ferko!

Dozvedel som sa, že Tvoj výlet pomaly končí a tak sa Ti ešte na dialku chcem prihovoriť. Na ospravedlnenie svojej lenivosti Ti chcem pripomenúť, že už mám trištvrte storočia na krku. Nie je to špás, ale údel.

Sedím tu ako pavúk vo sieťi, s tým krížom na chrbte a chytám tie myšlienkové mušky, čo sa mi v tej pavučine chytia. Na praktickú medicínu som už temer zabudol, len za účelom sebaklamu čítam chirurgické i paramedicínske veci. O tých myšlienkových muškách Ti poreferujem, keď dôjdeš. Len chyba, že tam nie je to, čo by tam nemalo byť, ani to, čo by tam malo byť. Čistý myšlienkový svet je tu exteriorizovaný.

Čiste z ľudskej stránky som po tej deštruktívnej chorobe dosť regenerovaný, pri zohľadnení tých rokov. Ale čo už čakať od takej starej krkvy. Žijem, dýcham, dúfam. I pri stenčených perspektívach.

Budem rád, keď Ťa zas uvidím, tak bohatého a obrozumeného na tolke skúsenosti. Keby si sa bol naučil liečiť ľudskú tuposť, sprostosť a lahostajnosť, mal by si tu rozsiahlu pacientúru.

Zatiaľ dúfam, že Ťa dočkám a že nás všetkých priateľov očerství svojimi emanáciami pokoja a životnej múdrosti.

Pozdravujem Ťa od srdca i v mene celej svojej perepúte

Tvoj Paľo Strauss

Nitra 10. 1. 88.

Drahý Ferko!

Ďakujem Ti, že vždy na mňa pamätáš. Ale ver mi, už ma nič nezaujima ani u nás, ani inde. Neposielaj nič.

Všetko je choré a všetci sme chorí. Liečba individuálna, je možná len v tichu a samote.

Posielam Ti takú duchovnú škarôčku.

Tvoj Paľo s pozdravom i Žofke.

Nitra 30. 6. 92

Milan Rúfus a Pavol Strauss

Milan Rúfus

Ako sa to začínalo a prečo sa už skončené stále nekončí

Dýchali sme krištáľovočistý vzduch toho istého, krásou požehnaného kraja, obklopení atmosférou toho istého prostredia už v čase, keď sme jeden o existencii toho druhého nemali ani tušenia. Liptovský Svätý Mikuláš. Vidiecke mestečko, ktoré vedelo bohato žiť zo svojich vlastných kultúrnych zdrojov a tradícií. Sedávali sme v laviciach toho istého gymnázia. Sýtli sme sa z tých istých prameňov, ibaže v odlišných časových intervaloch. Tak to bolo dané, ako že nikto si nevyberá miesto ani čas svojho príchodu na tento neopakovateľný svet.

Stretnúť sa osobne nám bolo súdené až po rozhodujúcich kapitolách nášho vlastného nezameniteľného bytia. Ako sa hovorí – už hotoví ľudia. On – vtedy nitriansky lekár, ja – učiteľ na Katedre slovenskej literatúry v Bratislave.

x-x

Ani už neviem, kto ho priviedol k nám do Fialkového údolia. Ale už pri prvom našom stretnutí zaznel medzi nami dvoma nezvučný harmonický akord. Určite ho počul aj on, veď jeho druhou múzou bola hudba.

x-x

Nežilo sa mu vtedy dobre. Publikoval totiž niečo v Cyrilo-metodskom ústave v Ríme. Odpoveď starej vrchnosti bola okamžitá: zákaz čokoľvek publikovať doma. Razantná „principiálnosť“ bola vtedy odznakom, ktorý sa nosil na klope dobových kabátov. Prevrátených i neprevrátených.

Nebolo mi problémom pochopiť, ako mu je, veď som čosi podobné zažil v päťdesiatych rokoch ja sám. Ibaže som si ten zákaz publikovať uložil osobne. Dodnes to neľutujem, akokoľvek to vtedy nebolo ľahké. Snažil som sa ho presvedčiť – a darilo sa mi to -, že ak si autor urobí azyl z vlastného šuplíka, to nie je najhorší azyl, ak autorovi žiči nevyspytateľná tvorba.

Tušil, či vedel to, aj on. A vykupoval sa tvorbou, tá mu predsa žičila. Tak sa rodili Zákruty bez ciest, či Človek pre nikoho. Poznal som to jeho „výkupné“ už z jeho rukopisov.

x-x

Takto sa, akýmsi prirodzeným samospádom, začali naše pravidelné stretávania. Najprv ako neodmysliteľná súčasť jeho lekárskeho štúdia do Bratislavy a pozvoľna aj mojich rodinných ciest do Nitry k nemu na Puškinovu ulicu. Prinášalo to obojstrannú radosť. Diskutovať s ním bolo vzájomným duchovným obohacovaním sa. Zistil som, že počas svojich medicínskych štúdií vo Viedni absorboval európsku dovtedajšiu lite-

ratúru vo všetkých jej vrcholoch a veľmi veľa sa od nej naučil. Tak veľa, že mohol ako básnik debutovať knižkou po nemecky písaných básni.

x-x

Naše návštevy sa pozvoľna stávali zdrojom ťažko opísateľného ľudského múdreho tepla. Ich atmosféru zafixoval jeden filmový záznam, ktorý spolu so svojou manželkou Evou urobil spoločný priateľ a krajan Janko Kollár.

V to popoludnie bola u Straussov s nami aj Maša Haľamová. Pozvoľna sme sa všetci traja – Maška, Paľko a ja začali otvárať, hovoriac o svojich zážitkoch v oných chvíľach, keď sme sa uchádzali o báseň a ona našu túžbu po nej opätovala. Taktiež o chvíľach, keď tú našu túžbu neopätovovala, pretože nebola doma a na svete niet cestovného poriadku, podľa ktorého by sa dalo určiť, kadiaľ sa báseň práve túla. Bolo to magické popoludnie.

x-x

Onedlho nastal čas, keď dôchodca Strauss zistil, že si nutne potrebuje prilepiť na živobytí. A tak chirurg Strauss začal nadsluhovať na prosektúre.

A tých nemluvných a nehybných, medzi ktorými tam „nadsluhoval“, láskavo nazval: moji tichí pacienti. A bolo v tom toľko súcitu s ľudským údelom, že sa mi pri tom zovrela hrdlo.

x-x

A napokon sa tým tichým pacientom stal on sám. Začiatok básne, ktorou som sa s ním lúčil, znie takto:

„Budeme vyvolaní po mene
A bude nás tam veľa.“

Tie slová nie sú tam náhodou. Sú vedomou ilúziou na záver Halasovej básne o Jiřím Ortenovi, mladom českom básnikovi židovského pôvodu, ktorého na uliciach Brna zabilo auto gestapa.

„Až v katedrálach budú plout ryby,
tento básnik vyvolán bude jménom.“

Aj Pavol Strauss určite bude vyvolaný po mene.

Bol to človek nielen nesmierne múdry.
Bol to človek láskavý a ľudský.
Človek, ktorý sa Bohu vydaril.

Milan Rúfus

Straussove slová na privítanie Rúfusa a Haľamovej

(Nitra, september 1989)

Som šťastný, že po dvadsiatich rokoch všeobecnej anihilácie môžem byť v spoločnosti dvoch básnikov – Milana Rúfusa a Maše Haľamovej, ktorí patria k najvyšším vrcholom našej slovenskej poézie, s ľuďmi, ku ktorým som mal vždy nedefinovateľný, intímny vzťah. Sme totiž akoby z jednej duchovnej rodiny, ktorí vieme, že poézia, vrcholiaca poézia, sa začína i končí v silenciu. Lebo hlavným zdrojom tvorivosti ľudí vôbec je ticho a samota. Prečo je tomu tak? Nie je na to jednoduchá odpoveď. To súvisí s celkovým ideovým vývojom tohto sveta, sveta, ktorý najmä dnes akoby pozostával zo samých úzkostí, strachov, vypustených na verejnosť, i tých ešte nevypredaných, rezervovaných. A to hlavné, okolo čoho sa krúti nepokojné srdce človeka, to sú odveké problémy ľudstva – problém vzťahov ducha a hmoty, hmoty a ducha. (...)

Keď si uvedomíme, že aj ten najinertnejší kamienok či najväčšie bralo Ďumbiera alebo Tatier má v sebe imanenciu ducha, opanúva nás nevdojak dvojnásobná úcta k všetkému stvorenému. Nielen že je to stvorené, ale aj preto, že je to duchovné. Dnes máme vedľa seba takýchto nie protagonistov, ale konkretizátorov sféry ducha. Lebo všetko, čo vzniká v nepochybné tajomnosti predsa však skutočných zákutiach vnútra človeka, vydolúva sa potom ako jedinečná poetická kúra pre dušu. – Kúra lyrična. Pre mňa sú tri takéto méty lyrična – tri osobnosti: Rilke, Holan a Rúfus. Vo všetkých mojich neuvěřených prácach sa na všetky tieto skutočnosti odvolávam. Veľkí naši ľudia, skutočne veľkí – ako napríklad Hviezdoslav a Krasko, to sú ľudia, ktorí keby patrili k iným národom, boli by známi ako svetové veličiny. Jednako pre nás týmito svetovými veličinami musia ostať. Nielen pre nás samých, ale aj pre našich potomkov, pre všetkých ľudí s duchovnou hierarchiou hodnôt.

A tak srdečne vítam týchto dvoch našich vzácných reprezentantov našej skutočnej poézie, nášho slovenského duchovného parnasu. Možno povedať, že Slovensko je ako celok skutočná lyrická veľmoc, a vy ste dve neodmysliteľné veličiny, ktoré k tomu napomáhajú. (Porov. Verbum 1992, č. 1, str. 27.)

List v liste

(13. júl 85)

S potešením bežím do pracovne, aby som – pri prepisovaní – mohol vychutnať pôžitok včerajšieho listu Palka Straussa:

Drahý Julko! Druh môj verný!

I vo svete ducha sú zátočiny a melčiny, víry a zdanlive obrátené prúdenia. Tíšiny a záchytné brehy, ale i vodopády a búrlivé prúdy. Všetko ale pohyb, nikde zástava. Duch žije a bude žiť naveky.

Všetky rozhodnutia sú provizória, trvalé provizória. A v každej chvíli to vybuchne večnostne.

Pre mňa je príroda jedna nesmierna myšlienka a jej atribúty ticho a šum, farba a noc ju v človeku v zmenšenej forme zvyrazňujú. Vo veľkom divadle života je príroda dej a kulisa, akcia i spomienka i možná rezonancia.

Julko môj, ďakujem za knihu. Tvoja radosť je moja radosť.

No i to čo je okolo mňa nech poputuje k Tebe. V onen ominózný deň som dostal list od Milana Rúfusa s bibliofilou „Michelangelo“.

Milý pán primár,

keď som prvý raz zalistoval vo Vašom „Rekviem“, rozhodol som sa, že si to odložím na neskôr. Ja sám som vtedy ako baraber lámal tvrdé skaly a trochu som bol pri žile, bál som sa to prerušiť. Teraz som zistil, že som sa múdro rozhodol nechať si na to čas, keď ma to pustí zo služby. Pripravili ste mi veľmi pekné chvíle. Čo o nich povedať? Tužil som, že Vy sa po prokuratúre nebudete môcť pohybovať ako úradný coroner – obhliadač mŕtvol, ktorý je šerifovi po ruke. Predpokladal som, že sa budete musieť brániť a že sa budete brániť tak, ako sa bráni perlorodka ostrému zrnku, ktoré sa jej dostalo do organizmu.

Bránili ste sa presne tak. Nevieť si spomenúť na nikoho, kto by ešte vedel u nás hovoriť o tejto téme tak múdro a tak básnicky. Ďakujem vám za to a pozdravujem Vás

Váš M. R.

K tomu pridávam. Tam, kde sa stretnú pohľad zvonky i zvnútra, zaískri sa sila skutočného poznania. I keď sme vydaní na pospas nekonečna. A hĺbka nevydá nikdy všetky svoje tajy, ako more.

V slede rokov odpadávajú sčasti duševné neduhy. Ale človek dozrieva i nedorastaním. Lebo i nádej je neraz schopná mumifikácie.

Julko môj, žičím Ti cez tieto letné mesiace veľa radostných tvorivých chvíľ a pozdravujem Tvojich milých

Tvoj Paľo S.

9. 7. 85

K tomuto sviatku ducha nemám slov. V toto včasné ráno akosi zvlášť intenzívne cítim, že títo dvaja – Milan s Palkom – stoja ako katedrála na hore, za svetlom a zvukmi ktorej Slovensko dlhé roky pokľaciačky poputuje od jednej krížovej stanice ku druhej...

Aká zmysluplná budúcnosť vás to čaká, Slováci!

(J. R.)

Pavol Strauss

Básnik

Kadiaľ padajú vzdychy na dno ničoty. Veď tu je priedel ticha a samoty. Hmly priepasti sa zrážajú v osuhel. A nikde pokoj. Len sitom hviezd sa vkráda v neznámo. I závoj večerov v ňom občas zlyhá.

Svet sa v ňom stráca. V ňom ponúka sa prieloh srdc.

V susedstve bólu zažíha kradmé svetlo. V ňom si ustelie lúčavka oka. Tu hľadá kolísku, čo nevie nebyť.

Odhaliť zázemné vzťahy slova. Odsunúť príkry súvis všetkých rovín a dojať srdcia jasom hudby.

Čo nevidno, je razom tu. Bo zvlieka kabát všedností. A odhad hlbok opadá ako nádej.

Ťubohú trávu vzkriesi nový lesk. Čo sa dá, zmení v odpad hviezd, čoho sa dotkne, v prelesť duše.

(Kroky ducha)

29. 6. 2002

Julko môj,

je zaujímavé, ako Tvoj list, akoby tón do hranej partitúry, prišiel do toho, čo som po niekoľkých dňoch tih: Feľko som sa zaoberoval s nešťastným odchodom Gusto Valacha. Neprerušite sa mi vracala pred ôči fotografia z Jánskej doliny, kďrd mňa - Palka, Gusto i Teba s mňa, spritocňovala. A čo ušá sa mi dobieďnevo vracala Jeseninova strofa: „My teper uchoďia pomeznogu/ v tu stranu, kde tiš i blagodeť./ Moľet byť, i skoro mne v dorogu/ brennyje politki sobirat.“ Trojuholník Poludnice, Krivčn, Choč - je stále onym symbolickým trojuholníkom v strede a okos Beľie, trojuholníkom, ktorým sa po veky zobrazuje Duch Svätý. Už som ten nebol dávno a ako bude toto sursvé leto vyzerať, neviam. Zeďalo ako Šavarotti - vysokým C, Gleron horčiev. Uvidiam. Ak v Nikulďsi nebudem a chceš tam meť pri odhalení pamätnice moje slovo, poušá Rekvica. Čo sa v básni povie, neradne rieďit' lym späťcom.

Nďá trojuholník má aj novšbu konvertitu na liptovskú vieru, ako v istu vieť. Jaro Vaľko dekenuje na Filozofickej fakulte Katolickej univerzity. Bol to vynikajúci nápad porvať ho tam. Čiil. A, akokoľvek katolik, prijímá už pod obojm aj šarišskú obľátku aj liptovskú vieru.

Keľ už som sponemul toho Jesenina, zišlo mi na um, že neviam, či som Ti poslal Malevičov preklad do ruštiny. Asi nie, lebo som jediny vtedy voľný dal kvke Kollidovej. Teraz sa Richter obďároval desiatimi exemplármi, meť jeden z nich posielam. Pamät' mi deravie - ak to už nšhošou máš, poušá a nechať si aj tento. Už len mald odobierku: pozdrav seba, pozdrav Vierku.

m
M. R.

Igor Rumanský:
Z ilustrácii k Óde na radosť

Pamiatke Igora Rumanského (10. 3. 1946 - 10. 8. 2006)

Milan Rúfus Za Igorom Rumanským

Tvoj pluk odišiel do neba.
A mňa tu, Igor, bolí
tvoj márnny zápas o seba.
Jak na Kosovom poli.

Ludská tvár z tvojich obrazov,
v oblohe zavesená, hľadieva nadol
s extázou: na zázrak Bytia - Zem,
triumf, hodný Jeho mena.

A teraz...? Tvoja tvár,
tou zemou zasypaná,
díva sa nahor,
ku hviezdám.

Chce - ako psíček, keď je sám,
počuť hlas svojho Pána.

A počúva Ho, počúva,
celá sa pritom chveje.
Až i Boh sa jej omlúva
za toho, ktorý bol
a teraz... nie je.

„Aj Boh má svojej úväzky.
Nedalo sa to inak.“

I pohladí sám Nebeský
tvár človekovho syna.

(V zbierke „Vernost“)

List Jozefa Šišilu Michalovi Rumanskému

Miško,
včera som počas otvorenia Igorovej vý-
stavy v Centre Kolomana Sokola zažil niečo,
čo bolo hlboké, dôstojné, smutné, dojímavé
zároveň. Vlastne bola to akási ďalšia rozlúč-
ka s Igorom. Už tretia verejná. Prehliadka
jeho tvorby bola akoby v úzadí silnej uda-
losti. Prišlo pre mňa nečakane veľa ľudí,
známych, priateľov, i znalcov a milovníkov
umenia. Prijemne ma prekvapili i kolegovia
z Bratislavy, z VŠVU, Hoffstädter, Trizma a
asi i ďalší, ktorých som nepoznal. Potešil ma
i bývalý spolužiak Ivan Štípala z Anglicka.

Ten nevšedný a hlboký zážitok ma pri-
viedol k zamysleniu nad Igorovým umením.
K tomuto vyznaniu úcty k nemu. Píšem
preto týchto pár slov, ako ho ja cítim.

Igor bol veľmi citlivý maliar. Komorný,
hlboko intímny. So skrytou či otvorenou ne-
hou. Akoby to všetko, čo mal v sebe a dal na
papier, nebolo určené ani nám ľuďom. Akoby
sa to len náhodou nechtiac dostalo, nepláno-
vane uniklo a stalo sa nebadaným prúdom
svetla nádeje či smútku. No zasiahlo nás ne-
čakane mohutne, navždy. Igor predstavuje
druh umenia, ktorý mi je bytostne najbližší.
Ako i Janko Kudlička. Náhoda? Obidvaja
silní kresťania. Igor evanjelik, Janko katolík.
Viem isto, že Janko si Igora veľmi vážil a mal
ho rád. Viem, že i obdiv a úcta medzi nimi
bola vzájomná. Uvedomil som si i miesto,
kde sa výstava konala. Sokol i Igor. Obidvaja
naši veľikáni blízko seba na stenách a spolu
vo večnosti.

Tu Ti posielam v elektronickej podobe
poslednú Rúfusovu báseň, ktorá ho sprevá-
dza do večnosti. Vyžiadal som si ju od ka-
maráta Luba Rašiho a poslal mi ju ešte večer.
Pri čítaní som si uvedomil i rozdiel pocitov
z čítaného a počutého v podaní pani Očená-

šovej, Igorovej kamarátky, spolupracovníčky
a autorky jeho pripravovanej monografie.
Obidvoje veľmi silné, no recitácia v nabitom
prostredí s všadeprítomným Igorom predsa
viac.

Som zvedavý, čo by pocítil v tých chví-
lach samotný majster Rúfus. Takúto poctu
Igorovi si asi ani on, jeho priateľ a znalec
jeho duše, nemohol predstaviť.

Miško, obdivujem Ťa, čo všetko si robil
a robíš stále pre svojich bratov, Igora i Ivana.
Napadlo ma, že by bola škoda, keby sa ich
diela úplne medzi nami navždy rozišli. Mož-
no niekedy by mohla vzniknúť malá galéria
na ich pamiatku. Obidvaja si to zaslúžia.

Srdečne pozdravujem stále plný ducha
Igora, nech zostane tu navždy s Tebou a pre
nás,

Jozef

Milan Rúfus: Logo k výstave I. R.

Slovo o pluku Igorovom
ťažko sa hovorí... veď slovom
nakoniec sa to ani nedá.
Maluje maliar a je teda.

Slovo ho pritom nepokúša.
Čo oči vidia, chváli duša.
Srdce, ktorému nedolieha
chlopňa a tak ho všetko raní –
slávičie spev i škrekot vrani.

To nie je chlopňa, je to neha.
Sebazáhubná nežnosť, páni,
je jeho vstupné. Preto ani
nereptá Bohu na jarmo.

Aj keď to možno nevysloví,
vie dávno, že Boh maliarovi
nepredá obraz zadarmo.

Dejiny tohto – už by sa dalo povedať knižného tandemu Rumanský – Rúfus – sa začali už dosť dávno. Začali sa presne pred 32 rokmi. Vtedy vo vydavateľstve Smena pripravovali na vydanie rukopis mojej budúcej zbierky Stôl chudobných. Knižný dizajn dali urobiť Dušanovi Šulcovi, ktorý učil na nemeckej priemyslovke. A keď ma Dušan stretol, povedal mi: - Frontispice do knižky som ti dal urobiť jednému z mojich žiakov. A nie preto, že to bude lacnejšie, ale preto, že o tomto žiakovi ešte budete počuť. A bolo to presné proroctvo. Tento žiak je teraz profesorom grafiky na Vysokéj škole výtvarných umení. A nie nejaký politický profesor. Profesor skrže nekaždodenný talent. (...)

Svojho času som o ňom napísal, že ide o nežného grafika, ktorý je nesmierne zraniteľný a citlivý a ktorý vie, že ani Pán Boh maliarovi nedáva obraz zadarmo. Obraz si treba zaslúžiť. On to vie veľmi dobre, tú zákonitosť, že to duchovné víno, ktorým je umenie, ak sa má dostať z toho človečieho hrozna von, to hrozno sa nesmie báť ísť do prešu. O tom vedia všetci vinári. Igor to vie tiež a na svojej nekonečnej vrub to praktizuje celý život.

Taký večný chlapec... Veľký, vysoký, stále chlapec. A šedivý už. V tom sme si už vrstovníci.

Tak hneď od počiatku, ako keď si niekto s niekým padne do noty. Býva to hneď riadením Božím. Je to hneď. Čo má byť, je hneď – ako sa hovorí v Prísloví.

V jednom rozhovore som povedal, že Igor Rumanský je nežný grafik, ktorý celý svoj život vyrýva do tvrdého materiálu mäkkú baladu. Odtlačok je čistý ako kvapka rosy v Božej tráve. Navyše, Igor je na vlastné riziko ľahko zraniteľný človek. Takáto sorta ľudí mi „sedí“.

Tolko by sa mi žiadalo povedať o Igorovi Rumanskom na konto dejín nášho vzťahu.

Bratislava 30. júna 2006

Pavol Strauss – Mária Medvecká - príklad lásky príbuzných duší

(K 20. výročiu úmrtia Márie Medveckej: 11. október 1914 - 23. apríl 1987)

Na úvod...

„Áno, dá sa aj tak povedať, že každá skutočná tvorba je zamaskovaným stretnutím sa blízkyh ľudí. Títo blízki ľudia žijú na takých vzdialených pomedziach priestoru a času, že bez pomoci knihy, obrazu alebo zvuku by sa nikdy nemohli navzájom spoznať.“

Ponad žiاله, ponad muky, ponad smrť a ponad všetky prekážky prenáša tvorivá sila jedného človeka v ústrety druhému.“

(Michail Michajlovič Prišvin)

„...I tieto úkazy okolo psychična a priestoru sú paradoxný fenomén. Nakoľko je myšlienka najrýchlejší dopravný prostriedok, môžu si duše byť blízke ponad hory a moria, a telesná blízkosť roztvára priepastné dialky. (...) A tak i tie naše kontakty, sprostredkované drahým Julkom Rybákom, nie sú ani náhodné ani náhodilé. Čo má byť, je.“

(Pavol Strauss v liste M. Medveckej z 19. 1. 1985)

Prah galérie Márie Medveckej v oravskom Medvedzí som prvýkrát v živote prekročil v máji r. 1984. Skupinu ruštinárov si po galérii sprevádzala naša národná umelkyňa sama. A ako nás viedla od obrazu k obrazu, ako sa postupne oslobodzovala od prvotnej stiesnenosti a rozpakov, ako sa znova bytostne dotýkala so svojimi hrdinami a s milovaným rodným krajom – vo mne, prekladateľovi diel Michaila Michajloviča Prišvina do slovenčiny – neodbytné rástlo presvedčenie: Veď toto je prišvinovský svet! Veď je to čosi – v spôsobe videnia, cítenia i zobrazenia – môjmu Michailovi Michajlovičovi veľmi blízke.

Pravdaže, vtedy som sa neosmelil Márii Medveckej vôbec prihovoriť, nieto ešte podeliť sa s ňou o tieto pocity. Ale z galérie som odchádzal s pevným presvedčením, že len čo prídem domov, zabalím Prišvinovho Čierneho drozda a pošlem ho pani Márii.

Keď som tak urobil, nemohol som tušiť, čo sa stane: že sa z Medvedzia do Gelnice vzápätí privalí taká riava túžby po príbuznosti, láske a po porozumení, po „múdom človeku, pred ktorým možno všetky ťažoby zo seba poskladať, a vyjsť ako znovuzrodený“ – s akou som sa v živote nestretol a už sotva kedy stretnem. – Budem statočný a priznám sa: bola to riava, voči ktorej som sa cítil nasrkte bezbranný a nemohúcný. Bolo preto prirodzené, že som sa hneď od prvej chvíle obzeral po „svojich veľkých“, ktorí by v ústrety takému naliehavému prúdu túžby pani Márie mohli vyjsť rovnako vysoko vzopätou vlnou ducha a citu. Prišvin bol prvý. Druhým, kto mi hneď zišiel na myseľ, bol Pavol Strauss; s jeho dielom som pár rokov intenzívne žil, dopisovali sme si a mal som možnosť zoznámiť sa s ním aj osobne.

Hneď po prvom liste, ktorý som dostal od pani Márie, som si do Zápisníka poznamenal: „Čítam ten list znova a znova, a zrie vo mne presvedčenie: zajtra jej napísať ešte jeden list, poslať jej svoj veršík „Keď ráno vstávam...“ a poslať jej aj Straussove Zákruty bez ciest, lebo Palko je ten pravý a **hodný** človek, ktorého má pani Mária čítať.“

Po čase mi prišiel z Medvedzia list, ktorý bol uvedený prišvinovským mottom: „Prečo sme museli pretrpieť toľko pochmúrnych mra-

živých dní s vetrom; všetko to bolo nevyhnutné preto, aby sa mohol zrodiť tento deň...“ – A v texte listu som sa dozvedel, že pani Mária sa už s menom Pavol Strauss kedysi stretla:

„V jeden jarný studený deň som sadila pažitku na dvore. Prišla návšteva, ktorej som nebola rada. Chcela som ísť kresliť staré vrbý na medvedzanskej ceste, kým sú kmene holé – nepoprikrývané šašorinou listia: nechcela som raniť, ale ani zrieknuť sa roboty. Nuž vyzvala som moju známú, aby šla so mnou.“

Posedíme v aute, i tak je von zima, povravíme si. No ona vytiahla časopis, aby som si ho prečítala. Hovorím jej – Čítaj – ja budem kresliť tieto deravé vrbý a ty ma budeš vzdelávať. – A tu ma zaujal prúd prekrásnych myšlienok. Kto to napísal? Kedy?

Je to asi z roku 1945 či 46 – autor Strauss. Fascinoval ma ten článok. A teraz druhý raz od Vás som počula to meno. – Idem si ho znovu vypýtať, lebo viem, boli to slová – večne platné.“

Vôľou osudu som sa tak stal rukou, ktorá mala Máriu Medveckú s Pavlom Straussom bytostne, neodvratne spojiť. – Bola to náhoda, nutnosť? Ak náhoda, tak jedna z tých, o ktorých Strauss napísal, že „náhody sú nutnosti, ktorých úzadie nám je zakryté“.

O tom, na akej úrovni sa títo dvaja slovenskí duchovia – syn Liptova a dcéra Oravy – stretli, akú príbuznosť duchovných svetov v sebe objavili, nech nám svedčí Straussov list zo septembra 1985, napísaný po ich vzácnom osobnom stretnutí, keď Straussovci zavítali do Medvedzia i na Máriinu chalupu do Zákamenného:

Drahá MARIENKA!

Som ešte v sugestívnej atmosfére okolo Vás. A pýtam sa, je dielo a človek to isté? Dielo je výraz z reálnej oblasti duchovna. Keby nás nebolo a keby nebolo toho, čo sme popisali, namalovali a nakomponovali, tak to raz vyrazí z iných a v tom istom vnútornom zaradení. Lebo, čo chce a čo má byť, to je a to bude, lebo je to tu. To nik a nič nezastaví.

Každá hviezda sa raz zapáli a skoro každý zárodok sa vyvinie. A prúd je obraz večnosti. A obraz je odraz z prúdenia ducha.

Je šťastie môcť vidieť obraz. Je šťastie vidieť zrod života. Je šťastie vidieť zrod obrazu. Z komplikovanosti ducha dochádza k evidencii.

Vďaka za všetko, za srdečné prítulenie, za dárnu príbuznosť duší.

Váš vďačný Palo S.

Nitra 25. 9. 85

• • •

Pri príprave tohto cyklu mi prišla do rúk moja úvaha s názvom „Dobro víťazí“, ktorá bola napísaná roku 1994, tesne po smrti Pavla Straussa. Bola určená pre rozhlas a ani sám neviem, či tam niekedy odznela. Zdá sa mi, že nám sem teraz celkom dobre zapasuje. (Len si držme v pamäti ten dátum: 1994.)

Julo Rybák

Dobro víťazí

„Sú vzácne duše, ktoré nám sú pridelené. Stretávame sa s nimi po kadejakých okľukách a náhodách. Sú s nami späté, ako spojené nádoby. Aj keby sme ich chceli odsunúť a ony nás, vždy sú tu. Pri týchto spojeniach panujú nepreskúmané zákony atraktivity a spolupatričnosti. Neviditeľné závislosti a synchronizácia vnútorných oblastí. Od pocitu telesnej i duševnej zodpovednosti až po neviditeľné obetovanie, zaclaňovanie žičlivosťou až po modlitbu. A tak svet rastie vždy len láskou. Preto toľko vrážd a iného zla vyšlo naprázdno.“

(Pavol Strauss, Odvrátený hlas)

Akým zázračným režisérom je Život! Dokáže tak pospletať príbehy, udalosti a osudy, že by to bolo nad sily aj tej najväčšej ľudskej fantázií.

Takým zázračným dielom režiséra-Života bolo aj stretnutie národnej umelkyne Márie Medveckej s MUDr. Pavlom Straussom. To je však príbeh – spolu so vzájomnou korešpondenciou – na celú knihu, z ktorého sa mi pri tejto príležitosti žiada vybrať len jeden – tiež zázračný fragment.

Roku 1985 vydáva Fedor Mikovič knihu svojich rozhovorov s poprednými slovenskými umelcami „Slovo dalo slovo“. V nej sa ušlo slovo aj Márii Medveckej – „So srdcom na palette“. Mária poslala knihu s venovaním pánu Straussovi, a tak si v nej mohol okrem iného prečítať aj jej „ódu na sedemdesiatku“, na ten „najkrajší vek v živote ženy“, keď „už naozaj nič nemusí, ale všetko môže“:

„Hovorím o výhodách sedemdesiatničky, takej, ktorej srdce sa ešte nestačilo zmeniť na pustatinu, neopustila ju senzibilita, nenavštívila nuda a nezaplavila lahostajnosť. A k tomu sa môže dopracovať“.

vať každá sedemdesiatnička! V tomto nádhernom pokojnom veku môže človek dokonale prežiť a precítiť i pravú chuť priateľstva, **ba i lásky, ktorá spočíva v súznení duší** (podč. J. R.). Môže zachytiť oné tajomné posolstvo z toho jedinečného stretnutia, ktoré blúdi priestorom ako rádiové vlny a ktoré sa v mladšom veku zriedkakedy podarí zachytiť v plnej miere. A tak sa človek vlastne nesmierne obohacuje už tým, že má silnú potrebu dávať, a nielen prijímať.“

Pán Strauss sa vtedy (v prvé mesiace roku 1986) zviechal z veľmi ťažkej choroby, a jedným z prvých listov, ktoré dokázala jeho zoslábnutá a roztrasená ruka napísať, bola práve reakcia na spomínanú knihu:

Drahá Mária!

Keď som si prezrel Knihu o slove a čítal som Tvoj múdry príspevok, napadlo mi, že kedysi slávny huslista Hubermann raz napísal, že je nadanie vnútorné štigma a kto je v niečom nadaný, bol by ním aj v iných oblastiach umenia a nielen v tom svojom vlastnom. A tak môžem s radosťou konštatovať, že máš pero tak kvalitné ako štetec.

Dvojnadanie bolo a je známkou romantikov. Skoro všetci hudobníci – romantici, napr. Liszt alebo Schumann okrem komponovania aj písali, ba Schumann chcel pôvodne byť spisovateľom.

Marienka, Tvoj život je jednoliaty. Si celá Ty v každom ťahu štetca i v každom slove. Si celá v nich. A to je krása vyplneného života. My, Tvoji nobsledí, len pokrívkačame za Tebou. Ty radostný človek. V tejto konštelácii vnútra korení všetka Tvoja láska k životu. Tak si život do seba sami tvoríme. Aj odolnosť voči zlu a každej nízkosti.

Preto je nádej najcennejší atribút a zdôraznenie svetla v každej sfére bytia. A z tejto oblasti saje umenie a každá nápaditosť svoje živiny, na okraji radosti.

V tom Ťa od srdca pozdravujem a ďakujem za vzácnu pozornosť

Tvoj Paľo

Nitra 5. 3. 1986

K listu bolo pripísané ubolené post scriptum – také pochopiteľné u autora, ktorému sa nerátal deň, ak „nepošpinil papier“, ako sám o sebe hovorí; ktorý desiatky rokov ukladal svoje rukopisy jeden na druhý do šuplíka, bez nádeje na ich uverejnenie:

P.S. Lúto mi je, že sa Ti nemôžem zavďačiť tiež zásielkou ďakej knižky.

Od tých čias uplynulo osem (1994!) rokov. Ani Mária, ani Pavol Strauss nie sú už medzi živými. Ale pomalé a isté Božie mlyny zrejme pracujú v tom smere, aby – v akokoľvek dlhej časovej perspektíve – bolo dobro odmenené, aby spravodlivosť zvíťazila.

Tomu Straussovi, ktorý pred ôsmimi rokmi ľutoval, že nemá v rukách dáku svoju knižočku, aby ju – na revanš – mohol poslať Márii, vychádza pár dní pred jej nedožitou osemdesiatkou kniha ODVRÁTENÝ HLAS, ako najkrajšia kytica, najkrajší verš, najkrajšia spomienka, akých sa Márii pri tejto príležitosti dostane.

Táto kniha je totiž Straussovým zápisníkom z rokov 1984-85 – z prvých rokov ich zoznámenia sa a ich príbuzného zrkadlenia, ústretového prúdenia myšlienok a citov. A tak v nej nájdeme aj záznamy, ktoré sa dotýkajú Márie Medveckej priamo, najmä v súvislosti s návštevou pána Straussa v galérii v Medvedzí a na Máriinej chalupe v Zákamennom v septembri 1985.

(21. 9. 1985)

Po celý deň v sugestívnej atmosfére Márie Medveckej. Prvý a posledný dojem je spomienka na Julka Koreszku. Ten zachytil vo svojich vinohradoch a zazávojaných krajinách z okolia Moravy dušu kraja Záhoria. Tak je vo veľkom a v Galérii úžasne citlivo a vkusne usporiadanom diele zachytená duša Oravy. Ak si niekto zasluhuje titul národnej umelkyne, je to Mária Medvecká.

Je dielo a človek to isté? Dielo je výraz protuberancií reálnej oblasti duchovna. Keby nás nebolo a keby nebolo toho, čo sme popisali, namalovali a nakomponovali, tak to vyrazí z iných a v tom

istom vnútornom zaradení. Lebo čo chce a čo má byť, to je a bude. To nik a nič nezastaví. (...)

(23. 9. 1985)

Iný je životný pocit lekára, chirurga a umelca. Teraz mám na ume životný pocit maliarky formátu, akou je Mária Medvecká. Má za sebou rozsiahle dielo. Ale žije stále v iskrisku, v nutkavosti diela, stále otvorená téme, ktorá by ju uchvátila. Kus nutkavej prírody alebo ľudských osudov, vzťahov, tragických situácií, hlavy ako z dreva, z kameňa, formovanej duchom. Žije nezaťažená dobou, pláva v tých žičlivých vodách života, vzťahov a pritom je vnímavá pre krásny pohľad, pre krásu vyžarovania dobrého srdca, vzácneho zvuku, vzácneho slova a jeho iskrenia zapalujúcou myšlienkou. Bolo dobre smieť sa s ňou stretnúť, lebo v nej sa pomestí teplo dobrého srdca a stála dynamika tvorivej duše.

• • •

Keď som pre vydavateľstvo Slovenský spisovateľ chystal návrh na vydanie Straussovej knihy Odvrátený hlas, poznačil som si do Zápisníka: „Pri spomienke na Straussove dni, prežité s Máriou Medveckou, sa mi naraz zazdalo, že tá horlivosť, s akou sa mi žiada, aby práve tento rukopis uzrel čo najskôr svetlo sveta, možno podvedome pramení v pocite, že táto knižočka bude súčasne nádhernou rehabilitáciou Márie – v čase, keď nad ňou už tolki (aj umelci!) zlomili palicu.“

Som rád, že Život, ten spomínaný zázračný režisér zohral všetko tak, že táto Straussova knižka vyšla – po ôsmich rokoch čakania – práve k Máriinej nedožitej osemdesiatke. Božie mlyny, hoci pomaly, melú isto a skôr alebo neskôr dobro a spravodlivosť víťazia. Deo gratias!

(1994)

Velkí duchovia, velkí umelci sa nám veľmi horlivo sprítomňujú i po stáročia. Duchovná komunita sa neprerušuje. Po zosublimovaní ich telesného substrátu sa nám ich duchovná postać intenzívnejšie ponúka.

Duch sa na čas skryje, akoby v jednotlivcoch odletel. Ale pretože je tu, ukáže sa znovu v nových predstaviteľoch, v nových slovenských ideotvorných mozgoch. To potrebuje Slovensko, klan tvorivých duchov.

Tento svet a táto spoločnosť sú založené na záujmových reláciách. Šťastie, keď sa stretnú ľudia mimo záujmovej sféry, ak len koluje v nich tá istá podstata a podobnosť. To boli kedysi kryštalizačné jadrá umeleckých družín, dnes sú základné bunky pre ozdravenie sveta. Svet je tak rozleptaný žieravinou praktického rozumu, že ho len nemožní láskavci stmelia.

Nech hymny kvetov a pukov znejú nečujne v našich srdciach. Život sa utvára a vyvíja v tvorivých protirečeniach, lebo všetko má, ako živá bunka, duchovný náboj zrovnovážený. Plus a mínus vo všetkom.

A tak je i človek ohromujúci jav a zjav. Čo rozdávaš, stretáš, čo tvoríš, ťa vytvára a dotvára. Aký si, v takej morálnej mene si vyplácaný. Rozdávaj dobrotu a ujde sa ti. Vytváraj krásu a budeš jej účastný. Premáhaj bolesť iným a dôjdeš úľavy.

(Pavol Strauss)

Rozlúčka

(24. apríl 1987) S novinami, ktoré doniesli správu o včerajšom úmrtí Márie Medveckej, mi pošta doniesla Palkov – práve včera písaný! – list, ktorý sa končí slovami: „...A tak si treba uvedomiť, že večnosť je za dverami. A prichodí nám žiť i s Máriou v jarnej radostnej nádeji zmŕtvychvstania, a realitou je, čo sv. Pavol dávno pred Prišvinom prehlásil, že Kristus svojou smrťou premohol smrť.“

Že sa mi práve v tento deň prihovoril Gogol takýmito slovami, je na neuverenie: „...vari môj celý život nie je hoden vďaky, vari nebeské chvíle tých radostí, ktoré v sebe cítim, nevyvolávajú vďačnosť, vari prekrásny život tých nádherných duší, s ktorými sa stretla moja duša, nevyvoláva vďaku? Vari láska, ktorá objala moju dušu a vzťahovala sa v nej s každým dňom viac a viac, nestojí za vďaku? Vari je v tých nebeských velebných chvíľach nie prítomný Kristus? Vari v tomto vznešenom zväzku duší nie je prítomný Kristus?“

(6. máj 1987) Dnes som dostal od Palka zásielku – rukopis: KROKY DUCHA. Básne v próze ako definície. 1987. – So sprievodným lístkom:

Drahý Julko!

Ešte sa snažím zregenerovať z toho šoku. Ale mám na to metódu. Život ducha nezahatí ani smrť. Tvorivé hodnoty života povandrujú s nami i cez hranice zániku.

Dovoľujem si Ti poslať takú malú zostavu. Prijmi ju vlúdne. Veď nechce byť iné, ako pokus penetrácie za evidentné. (...)

5. 5. 87

(1. september 1987) Čaká nás rozlúčka s Máriou na Orave. Bude taká dôstojná, národe slovenský?

Lebo bratislavská, žiaľbohu, presne zodpovedala tomu, o čom sa kriticky hovorí v článku Grigorija Gorina „Proščanije“ (Moskovskije novosti 1987, č. 35). – Gorinov článok je opisom dojímavej rozlúčky s hercom „z Božej milosti“ Andrejom Mironovom, keď sa tisícové zástupy moskovčanov prišli rozlúčiť na Majakovského námestie pred Divadlom satiry, ale keď sa to súčasne nezaobišlo bez chladnej nezúčastnenosti, nízkej zvedavosti davu a oficiálnych formalít, ako to už pri takých príležitostiach býva. „Ako sa naučiť lúčiť sa s milovanými ľuďmi?“ – kladie si otázku autor.

Z listu Pavla Straussa zo 16. septembra 1987:

„...Už dlhšie bojujem s plánom cesty k Vám. Ale musím to odložiť, nie som v takej kondícii, aby som takú ďalekú cestu riskoval. Dúfam, že sa budem môcť dostať aspoň na Oravu. Ale... reverem. Tá spomienková oslava by mala byť ničím nerušená, ozaj pietna a duchovne zameraná, ktorá by sa opierala o atmosféru Tvojho pásma, o génius Oravy. Podľa Evy Kollárovej by to malo byť 10. októbra. Kde a ako – neviem. Ani kto to organizuje.“

Z listu Pavla Straussa z 28. septembra 1987:

„...Váš rodinný smiech preskočil aj na mňa. No, utlmil príznaky chronickej frustrácie. Tvoja výzva k prejavu o Marienke ma tiež akosi zaskočila. Už aj viem, čo by to mohlo byť. Problém je len v tom, že som v poslednej dobe na válečnej nohe s fonáciou. A čo ma kedysi tešilo pri normálnom hlasovom fonde, mi je skoro postrachom. Keby sa to realizovalo, môhol by to niekto prečítať. No, neviem, Ty rozhodneš. Chcela by to byť laudácia, bez uznania zániku.“

List Pavla Straussa z 3. októbra 1987:

Drahý Julko!

Razom sa nakopilo toľko prekážok, že cez ne nemôžem prebrodiť. Na mojom aute je spojka v dezolátom stave, takže sotva zídem do mesta. Jožko je t. č. bez auta, dal ho na predaj do bazáru a na nové si požičiava. Môj zdravotný stav je už druhý týždeň nie adekvátny, takže okrem technických prekážok, sú tu aj zdravotno-technické prekážky.

Julkovci moji drahí, tak sa na 10. 10. 87 tam nestretneme. Kedy bude auto pojazdné neviem, lebo tú spojku sľúbili až za mesiac. Okolo zdravia mi tiež nič nesľúbili.

Priložene Ti posielam text, ktorý som tam chcel prečítať. Ak s ním súhlasíš, môhol by si to – prípadne v mojom mene – prečítať. Ale čo sa dá robiť. Som už taká pechoritá potvora.

Vierku i Getlika pozdravujem a Teba trochu smutný pozdravujem duplom.

Paľo

Nitra 3. 10. 87

Straussov rozlúčkový prejav

Denne ostávame samými sebou, tým, že sa meníme a akosi sa musíme vždy znovu navliecť na seba. Sme niečím iným, ale ostávame samými sebou, možno tým, že sa meníme.

Je realita vsuvka medzi nás a našu budúcnosť? Veď sme sami realitou i s našim myslením a našou tvorbou. A tu sme pri otázke, či naše myslenie a naša tvorba nás prežije, či raz nenastane odvrát od nášho bytia. To sa musí premyslieť. Myslieť je viac ako popol. Nastane prívrat k sebe.

Keby som sa s našou Máriou Medveckou môhol stretnúť v jej galérii, ktorá je ustavičnou vernisážou, by som jej toto prečítal:

V živote, a umenie je kus podstatného života, sa diferencuje vonkajšia i vnútorná krajina. Byť človekom, je postoj voči svetu, situáciám, voči človeku. Pohľad zisťuje, vyberá, uváži, do čoho sa zakvačí. A má pred sebou vonkajšiu i vnútornú krajinu.

I tvár je krajina. I krajina má svoju tvár, svoju jednorázovosť, svoju dušu. I tvár je krajina s morom hĺbky očí, čo siahajú ďalej než na dno srdca, zo žuly kontúr vášní a pahorkatín, nehy líc. Môže byť zázvojaná studom, mučená prívalmi slz a búrkami nálad.

Umelec je typ zvedavca, ktorý chce vyslieďiť podstatu bytia vo vonkajšej i vnútornej krajine, pre seba i pre nás. Sú tvorivé temperamenty, ktoré premietnu svet svojho vnútra do novej, dosiaľ nevidanej scenérie. Sú iní, čo premenia svet vonkajší na dynamické symboly svojich viđín v náznaku, v skratke a nápoky v náročnej deformácii. Ale sú aj diskretní duchovia, čo svet jemne svojsky preštylizujú a medzi a za riadkami ich výtvarného rukopisu počuť ako lyrické dýchnutie hlas ich srdca, alebo sa dajú postrehnúť záchvevy výbojov vlastného vnútra.

Človek a jeho dielo sú konglomerátom chceného, možného a nutného. Človek a dielo sú jednotou, vrhnutou do jednorázovej bytostnej potreby. Veď človek svojimi danosťami doplnia svet. Ba, dotvára ho. Ak kladie hlavný dôraz na dielo, tým ho vykupuje. Ak sa s ním stotožní, sa ním vykupuje a ozrejmuje.

Výtvarný umelec, ako každý umelec, urobí svet zrejmejším tým, že jeho podstatu vylúska svojským spôsobom. Raz zachráni delikátny lyrizmus chvíle do oblasti trvania, raz rozanalyzuje bujarým štetcom duchovné penetrácie reality, šiframi s novou platnosťou. Lebo, keď dielo reprodukuje svet viditeľný, provokuje v nás nový bytostný vzťah k podstate bytia, cez jeho viditeľné atribúty.

No, ale prameň každej umeleckej tvorby je oblasť mimo času a priestoru, a to sú tie najhlbšie etáže vnútra. A preto sa stadiálne zažíha svetlo všeobjímajúcej lásky, ktorá by sa chcela z plného srdca tvorcovi rozšíriť na všetkých ľudí. To je konečné poslanie každého skutočného umenia: vylúdiť radosť a šťastie, vylúdiť úsmevy a lásku. Aby tento svet nezabudol, že láska neumiera. Srdce umelca je ale veľký zápisník, vo svete veľkého zabúdania. Premení všetky chvíle radostí a žiaľov, chorôb, porážok a víťazstiev v konzervovanú prítomnosť. Každý hlboký zážitok i každá tvorivá minulosť sú knihou prorociev. Umelec vylúska pre nás všetko podstatné, čo nemá skapať. V ňom sa sám život vystupňuje. Ďakujeme, že nám umelci pomáhajú ľahšie žiť, plnšie žiť. V umení je zákon hraníc podstatnou zložkou. Súvisí s determinovanosťou našich poznávacích i našich

vyjadrovacích schopností. Veď všetko sa nedá napísať, ani namaľovať. Sme schopní pojať len časť celosti života a tobôž ju vyjadriť. Ale v sile symbolu dolieha k nám vnútorný odraz, z plnosti bytia. Žiadna efemérna náhoda a náhodilosť, ale nutnosť vesmírneho súkolia.

Génus Oravy vybuchuje ako duchovné slnko, raz väčšími, raz menšími protuberanciami, ale vždy k šťastiu a bohatstvu národa. Vážme si kroky ducha, ktorými kráča časom. Vysoké sú šlahúne krásy a múdrosti, čo raz i navždy nesú mnohé oravské mená až po Hviezdoslava. No, vo veľkej vnútornej affinite sa k nim radí svet našej drahej Márie Medveckej.

(Na Oravu doniesol Pavol Strauss aj dodatok k svojmu prejavu:)

„V posledných dobách sa vrhala na zachytenie portrétov oravských matiek i otcov, čo tvorilo jedinečný celok oravskej atmosféry. Čo zachytil z vnútorných rozmerov Hviezdoslav, zachytila ona štetcom.

Veď som tu aj za mnohých, i za staršie ročníky, známych, priateľov a obdivovateľov diela. V sprítomnení jej osobnostnej i umeleckej vitality. V nej sa spájalo jej umelecké furiozo s jej citlivým, dobrotivým a hrejivým akcentom dobrého srdca, dobrého človeka. Ostávame jej vďačnými súčasníkmi diela i človeka, veď nám bola učiteľkou radosti a vnímania krásy oravskej prírody, duše oravského človeka. Pre tých, čo spoznali Tvoju i ľudskú osobnosť, ostaneš vždy v hrejivých a vďačných spomienkach. Priateľstvo a láska preklenú smrť.“

(10. október 1987) Úprimná vďaka, Palko. A poďakujte sa aj mne, Slováci, že som to od neho vymámil.

Včera došiel z Nitry potešujúci expres:

Drahý Julko!

Situácia okolo mňa sa trochu vylepšila. Zdravotne. I Jožko dnes dostáva vehikel.

Dostal som milý list od Evičky z Nižnej. A tak sa mi vychylujú váhy pozitívnym smerom.

Neviem síce, ako sa Ti pozdáva tá písачka. Chcel by som ešte pár osobnejších slov dopísať. Hádám si úspešne odkašlem a tak by som bol schopný to aj prečítať.

Prepáč mi to, temer hysterické vajatanie, ale som nemyslel, že budem v lepšej kondícii. Chorobný optimista na šikmej dráhe.

Prosím Ťa, prípadne sa mi ohlás telefonicky. Len túto situačnú správu som Ti chcel zaslať.

Tvoj Palo

8. 10. 87

(15. október 1987) (Po návrate z Oravy.) Tie oravské dva dni (s cestou) boli tak nabité, že zápisník je pred nimi úplne bezmocný. Zapísať by ich znamenalo znovu ich prežiť.

Ak o dačom možno povedať NÁRODNÁ PAMIATKA, tak je to Marienkina galéria a jej ateliér.

Julo Rybák

„Kroky ducha“ Pavla Straussa

Drahý Julko!

Este sa snažim regenerovať z toho joku. Ale keď sa na to neháda. Život máfa nezapáta' ani smert'. A tvorivé jednoty života považujú a namí i'ey pravice zámku.

Dovoluje sa ti poslať takú beali postavu. Prípom ju vridne. Keď neake byt' iné, ako potus penetácie za evidentné.

Objímam Teba i' kerocku

v. v. 87

Palo

Ako vysvitá z tohto sprievodného listu z 5. mája 1987, Pavol Strauss mi s ním poslal preklepaný rukopis (18 strán) **Kroky ducha. Básne v próze ako definície**, obsahujúci 35 útvarov obľúbeného Straussovho žánru: básne v próze. Ako som už písal na inom mieste („Pokus o dialóg“, Listy PS-5, s. 21-24), Kroky ducha sa zaraďujú k tým dielam (ako Kvety z popola, Kolíska dôvery, Neodoslané listy...), ktoré Strauss napísal po prieniku jeho vedomia do nadzemských svetov počas choroby na prelome rokov 1985/86 – a nesú stopy tohto prieniku či prielomu. Nie je to teda pre nás, ktorí sme neboli TAM, ľahké čítanie...

O tom svedčia aj moje denníkové záznamy z tohto obdobia, sprevádzajúce dotyky (či skôr zápas) s onými Straussovými „básňami v próze“. K nim pripojím aj pár ukážok z rukopisu, ktorému sa práve zavŕšil 20-ty rok čakania na svojho vydavateľa – aby si čitateľ urobil názornú predstavu, čo sa skrýva za Straussovými naoko prostými slovami „pokusy penetrácie za evidentné“.

(10. máj 1987) Je nedeľa, a tá by sa nemala zaobísť bez stránočky novej Palkovej knižky.

V „Neodoslaných listoch“ je zachytený ten stav pred Veľkou Premenou, ktorou bude musieť prejsť ľudstvo:

„Žijeme v potope biedy a úbohosti. A dlho nám trvá, kým sa z toho vyhrabeme a kým sa v nás vyplavi úsmev. Veď dlho nič nechápeme z našej slepoty a hluchoty, zo stereotypu všetkých našich konov a reakcií. Veď vždy stojíme voči nekonečnému tichu, do ktorého vysielame hlas našich bolestí, nášho nepochopenia, závrate nad priepastou našich samôt.“

Kolko sa ja nauvažujem o tom, že čitateľ musí byť na úrovni svojho autora, ak ho chce adekvátnym spôsobom pochopiť. – A tu je text, pri ktorom veľmi zreteľne cítiť, na akom stupni by som musel byť, keby som ho chcel náležite prežiť – a nie som:

„V dohlade niet vystretých rúk, skomolený je výhľad na očakávané objatie. Diví sa lem prázdna údesom neodpovedí. Nekonečné sú litánie očakávania na nedoziernej púšti opustnosti.“

Ach, Palko, v akých sférach to ty lietaš!

„Kolké roky už čaká úsmev na prienik do nás, aby preskočil našu slepotu a našu hluchotu, zadŕhanie našej bolesti. Veď úsmev je pas do zasľubenej zeme trvania, poza priepadlisko sebaklamu a pod dúhou pravdy.“

Nádherne: „Neviditeľné súvisy sú utajené vo všetkom. Keby sa zviditeľnili, vypáčili by sme sa zo súradníc našich daností.“

„Vypáčiť sa zo súradníc našich daností“ – Slováci, kto to ešte okrem Straussa mohol v dejinách vášho jazyka – a týmto jazykom – povedať?

(14. máj 1987)

V Paľkových Krokoch ducha som zastal na str. 6, keď sa mi postavil do cesty neprekonateľný text: *Čakanie*. Čo ako ho obchodím dookola, nemôžem nájsť skulinku, ktorou by sa dalo doň vniknúť.

Obyčajne sa mi po istom úsilí podarí nahmatať nad sebou šteblík, o ktorý sa môžem zachytiť a pritiahnúť k Paľkovi, ale tu čo ako šmátram nad sebou, ruka mi stále ostáva v prázdne; všetko sa to odohráva hodne vyššie, vo svete, s ktorým nemám spojenie.

Uvažujem, či je možné, aby ma Paľko sám do tohto textu vo-vedol, či je to vôbec aj preň „fyzicky možné“, či by na moju prosbu neroztiahol len bezradne ruky a nepovedal to znamenité (ktoré mám kdesi v tomto zošite): „No kak rasskazat?“

(Mal by som zobrať do Nitry pásku, a tento Paľkov pokus si nahrat.)

Zaujímavá náhoda: v nasledujúcom texte (Dôvera) Paľko ako by mi vysvetľoval onú „fyzickú neschopnosť“, o ktorej hovorím vyššie: „*Sú veľké veci, ktoré sa nedajú vyjadriť. Sú skryté veci, ktoré sa nedajú naznačiť. Sú, akoby pre iné bytosti. Ale sú*“ (podč. J.R.).

Nečudoval by som sa, keby si Paľko na moju otázku o zmysle zápisu *Čakanie* sadol bez slova za klavír a hral... Potom by sa obrátil a povedal: Toto je to...

Záver zápisu *Dôvera* tiež pýta Paľkovu pomoc. Je niekto zo živých Slovákov, kto by videl v celej mohutnej a názornej priestrannosti svet, skrytý za prostými piatimi slovami: „Úbehom sa mrví vynožený čas“?

Myslím, že Paľko by aj o sebe mohol povedať, čo hovorí o Kolbom (Hrôza): „*Kto zahynul hladom po pravde a trýznou smädnom po láske, už nebude mať na večnosť prevrátené srdce iným ako úsmevom pre katov.*“

Pri prvom dotyku s Paľkovými Zákrutami bez ciest som mu „vytýkal“ nedostatok obraznosti... A on nám zatiaľ navštívil také Himaláje obraznosti, že ich budú dlhé veky celé pokolenia zliezať, kým sa na ich vrchol dostanú a rozhliaďnu sa navôkol... (Pri čítaní Keď vyschli slzy...)

„Subtílnu telesnú schránku“ mi pripomenul Paľko slovami: „*Úbytkom pavučiny tela sa vyrojí neprestajný závan lásky. A čas a priestor sú len náznakom skutočnejších pásiem vzťahov, obrazy nevnímateľných obrazov a ich nezdielneho plynutia. Očarené múdrosťou srdca sa v zrkadle bytia vynoria duchovné útesy zbytočnosti hrobu.*“

Nádherný, neopísateľný je pocit brieždenia zmyslu pri sústredenom čítaní Paľkovho textu (napríklad práve citovaného). Je sprevádzaný ÚLAVOU, akú zrejme pri raňajšom brieždení vydýchnu zo seba všetky deti prírody, šťastné, že hrozba tmy zavládnuť naveky sa nenaplnila...

(27. máj 1987) Ráno sa mi – ako reakcia na čítanie Paľkových veršov – začal vo vlaku skladať veršík, ktorý som mu teraz vpísal do listu – a čím viac po ňom pozerám, tým viac sa mi páči:

Paľkovi S.

*To nie je typ, to je stupeň
vedomia, čo nás odlišuje.
Ach, moje žitie plytké, skúpe,
- kosa nekosi, iba žuje, -*

*ono, ono ma stále drží
na prízemnom šteblíku.
- No tak ho zmeň, tak sa vzpruži! -
počujem Tvoju repliku,*

*ku ktorej sa hneď pridáva
ochotne Prišvin s Marienkou.
Veď hej... Lež moja výbava...
S výbavou vôle stojím natenko...*

Pavol Strauss

Kroky ducha

(Úryvky)

Prípitosť priateľovi

Krásne priateľstvo spočíva ako umenie – veď je samo umením – na dvoch princípoch: Na ilúzii a na intuícii. Na ilúzii nie v dákom pejoratívnom zmysle, ale na tom základe ako výtvarné umenie – ku ktorému máš tak blízko, - že iluzívnosť je výsledkom vnútornej konštelácie obdivovateľa, nastavenie jeho vnútorného radaru, ktorý vníma a modifikuje vním v definitívny zážitok.

Na intuícii, lebo ráta s celou realitou, do ktorej patrí aj iracionálne. Veď žiadne umenie nemôže byť sugestívnym bez ponoru doňho.

A tak ti žičím z tejto oblasti všetko dobro, čo do nás môže vústiť, potrebné charizmy, svet nádeje, sily, povzbudenia a milosti, inšpirácie a tvorivého rozruchu. Tak je všetko tu v sebe a nech je vždy tu. Nielen nebulózne, ale reálne a personálne.

Slabosť

Mal sepsu. Desať dní nepil a nejedol. Vozili ho z nemocnice do nemocnice. Ležal. Keď sa ukázali zore zlepšenia, nemohol si ani sadnúť v posteli. Ale vitálne sily sa začali vracat.

Prvý veľký pokrok: Už vládali nohy spustiť z pelasti postele, zaprel sa rukami a veľkým švihom sa posadil. No musel sa veľmi držať, aby nespadol. A veru neraz spadol naspäť na chrbát do postele a len keď ho potiahli za ruky, sa mohol najesť. Ale prišiel deň, že sa mal posadiť do leňošky vedľa postele. Tri sestry stáli vedľa neho, ale on spadol a čelom udrel do kamennej podlahy. Ostala po tom doživotná hrča.

Slabosť je začiatkom úniku zo sveta. Ale je aj začiatkom prieniku reálneho neviditeľného sveta. Všetko je súčasť sveta, potrebná súčasť. Aj naša slabosť je votkaná do kontextu sveta. Nevieme, aká je jeho opora. Možno našou slabosťou dozrieva svet, bez nej by bol neúplný. Ako nitka z pavučiny nutnosti spája tušené kontinenty tvoriace podstatu sveta.

Stretania

Koža ženy je z diaľky krásna. Zblízka je pre ostrý pohľad zbrádená. V drobnohlade je nádherná.

I ľudia sú zďaleka pôvabní. Keď sa na nich zostra pozrieš, badaš defekty chovania, charakteru, intelektu. A pri duševnej analýze narazíš na fluidum z nie bežných oblastí. Vlnenie nie indukované, ale vložené.

Pohľad človeka opásaný strachom. Cit človeka zvltnený obavami. Oddanosť človeka pokrivená súcitom. Zvrchovanosť človeka pošpinená mocou. Múdroseť človeka prepožičaná zvrhlosti. Láska človeka poškrvnená zdravím.

Únik od seba cesta neistoty. Únik do seba cesta spásy. Únik do spoločenstva útek z ticha. Únik do absolútna zmysel bytia.

Štvorlístok túžby

Boli dvaja priatelia. Jeden bol milovníkom hudby a túžil po tom, aby mohol zahrať najľahšiu sonátu od Haydna. A druhý túžil po tom, aby niečo mohol napísať.

Ale ani jeden ani druhý nenašiel nikdy štvorlístok v tráve, ani štvorlístok v živote. Ale keď umierali, boli obaja šťastní, lebo došli k poznaniu, že ich túžba bola náplňou ich života, a všetko, s čím sa v živote stretli, či v dobrom, či v zlom, nevyvolalo v nich nevôľu, hnev alebo zatrpkosť. Vždy na všetko vedeli povedať áno, a to ich v živote i v smrti naplnilo šťastím.

Julo Rybák

Dva listy o tom istom...

„S čím sa dnes stretnem, môj Bože? Nevieť to, ale viem, že sa mi nestane nič, čo by si Ty neustanovil, nepredvídal alebo nenariadil od večnosti. A to mi stačí, Bože môj...“

(Pavol Strauss, Ranná modlitba)

„Slovensko má osobitnú úlohu pri budovaní Európy tretieho tisícročia. Dobré si to uvedomte! Je povolané ponúknuť svoj veľmi významný príspevok k novému pokroku európskeho kontinentu svojimi tradíciami a kultúrou, svojimi mučeníkmi a vyznavačmi, ako i živými silami svojich nových generácií. Slovensko je povolané ponúknuť Európe predovšetkým dar svojej viery v Krista a svojej oddanosti Panne Márii.“

(Ján Pavol II.)

Pred desiatimi rokmi som dostal poštou zvláštnu zásielku: do Gelnice - z Buenos Aires! Jej obsah bol ešte zvláštnejší. Autor listu, ktorý si neprial, aby bol menovaný (Keby sa Vás niekto pýtal, kto prišiel s touto myšlienkou..., ráčte odpovedať „Jeden čítateľ diela a života Straussa“) sa obracia na mňa

ako autora článkov o Pavlovi Straussovi s myšlienkou, ktorú mu vnuklo čítanie môjho príspevku v časopise Viera a život 1997, č. 3 („Prvé dotyky s dielom Pavla Straussa“, str. 224-237).

Obracia sa na mňa „ako veľkého čitateľa tohoto mimoriadneho kresťana a intelektuála“ s návrhom, „aby ste sa ujali myšlienky začať proces blahorečenia“. – „Za tým účelom by ste mohli zorganizovať malý Výbor katolíkov laikov, ktorí by sa obrátili na príslušné cirkevné orgány, prakticky na pána kardinála Koreca, v diecéze ktorého Strauss účinkoval a zomrel a je tam veľa svedkov jeho svätého života“.

„Do Výboru by ste mohli pozvať členov redakčného kruhu „Viera a život“ laikov. Mohli by ste prizvať Prof. Jána Letza... a iných, ktorých lepšie poznáte ako ja... Je zrejme, že by bolo dobré poradiť sa s otcami jezuitmi, lebo ich provinciál v r. 1940 pokrstil Pavla Straussa.“ (Autor listu by len sám bol mohol vysvetliť ako došiel k tejto myšlienke; porovnaj k tomu cyklus materiálov k Straussovmu krstu v Listoch PS č. 5 – pod názvom: Krst. „Incipit vita nuova“.)

Autor mi ďalej odporúčal, aby som sa v mene „Laického výboru za šírenie myš-

lienky blahorečenia Pavla Straussa“ obrátil listom na Jeho Eminenciu Jozefa Kardinála Tomku v Ríme, ktorý by mi „poradil, ako postupovať, aby tento laik svätého života sa dostal čím skôr na oltáre“.

„Treba sa ponáhľať,“ – pripomína nakoniec, - „dokiaľ žijú živí svedkovia jeho svätého života.“

• • •

List je datovaný 30. septembrom 1997. A po tieto dni – po uplynutí okrúhleho desaťročia – som dostal druhý list určený ako článok do Listov PS, ktorého autor v sprievodnom slove píše, že „to, čo som ja tu explicitne vyjadril, už bolo... dávno cítiť v príspevkoch viacerých autorov, a preto si myslím, že predmetnú záležitosť procesu beatifikácie je na čase naštartovať“.

Možno je naozaj ten čas tu. O tom mne neprichodí súdiť, ale isto viem, že sa tie dva listy u mňa nezšli náhodou („Náhody sú nutnosti, ktorých úzadie nepoznáme“ – Pavol Strauss), a že som teda povinný predostrieť ich pozornosti všetkých, ktorí podľa pisateľa prvého listu prechovávajú „veľkú úctu k tomuto mimoriadnemu javu slovenského duchovného života“.

25. január 07

Jozef Voskár

Na ceste k vrcholu...

„Cirkev pri kanonizačných procesoch sa neprizerá tak na repertoár zárákov, ako skôr na hrdinský stupeň čnosti, inými slovami povedané, na veľkosť ich srdca, na veľkosť ich lásky. Láska je pre všetkých všetkým. V nej je zahrnuté všetko dobro. Kto má lásku, nepotrebuje nič viac, lebo má všetko.“

Pán Boh povedal o sebe, že je Láska. Svätci žijú v Bohu a z Boha, teda v láske, z lásky a láskou. Láska je výrazom ich bytia; sú ňou úplne zatienení. Sršia, prežívajú láskou. Zapalujú ju, keď zhasína; sú faklami lásky. Lebo ich určením je vnášať a obnovovať ju svojím príkladom v chladných časoch.

Svätý Pavol hovorí, že láska je všetko. Preto sú nositelia lásky takí rôznorodí, preto je rad svätcov taký pestrý. V každom z nich sa prejavuje v inej forme. Každý z nich inakšie vnáša Boha – Lásku do sveta.“ (Mozaika nádeje, s. 44.)

Táto výstižná, ba až poeticky krásna charakteristika svätca a jeho pôsobenia vo svete, akú nám Pavol Strauss v citovanom úryvku ponúkol, sa bezpochyby vzťahuje aj na neho samotného. On sám je jedinečný v nebeskej galérii svätcov, „kanonizovaný“ samotnou Božou Láskou. Ale tomuto svätcovi treba naďalej umožniť „pracovať“ v prospech miestnej i všeobecnej Cirkvi, v

prospech nášho národa i celého ľudstva ako Kristov svedok, ako vyznavač, akých zvlášť v dnešnej dobe potrebujeme. Urobme teda všetko, na čo už azda dozrel čas, aby mohol pomáhať boľácky našej dobe liečiť aj bez skalpela – z našich oltárov.

Tento môj možno odvážny postoj k Pavlovi Straussovi je inšpirovaný skúsenosťami notára beatifikačných kázusov dvoch prešovských biskupov, blahoslavených Pavla Gojdiča a Vasilu Hopku.

Zber dokumentov a svedectiev o živote Pavla Straussa vo všetkých jeho aspektoch, ich spracovávanie a publikovanie aspoň mne jasne predznačuje jeho beatifikačný proces, ktorého by sa mal ujať podľa Kódexu kanonického práva jeho príslušný biskup. Poznanie tohto Kristovho svedka, tohto jeho vyznavača v prejavocho čnosti, ktorými výnimočne vynikal, sa však musí dostať do širšej publicity až dole k Božiemu ľudu, medzi ktorým sa má ako odrazový môstik k beatifikácii vytvoriť „neliturgický“ kult. Tento kult postupne buduje dôveru k „svätcovi de facto“, aby mohol potom pokračovať aj k „svätcovi de jure“. Prameňom pre budovanie tohoto kultu medzi Božím ľudom je dosť, ale predsa by sa hádam pomohlo najmä knázom, aby z jeho života brali príklady i jeho citáty do homílií, ak by sa cez biskupské obežníky na Slovensku doporúčili najvhodnejšie pramene.

Slovensko má zatiaľ svoju nevelkú galériu svätcov na oltároch len z radov Bohu osobitne zasvätených osôb. Svätci z radov laikov chýbajú. Pavol Strauss je jedinečným

kandidátom ako vyznavač spolu aj so svojimi krstnými rodičmi, manželmi Munkovcami ako mučeníkmi.

Kiež tento môj krátky debut na stránkach Listov Pavla Straussa inšpiruje kompetentných začať konať to, čo sa už prirodzene žiada, kým žijú mnohí očití svedkovia ich životov.

Dnešný ubolený svet potrebuje svätcov (Ján Pavol II.), akým je aj Pavol Strauss, aby sa aj jeho príkladom a jeho príhovorom obnovovala a množila láska v chladných časoch.

„Jedno veľké srdce – jeden veľký muž – jedna veľká osobnosť dokázala nedokázateľne, pretože uverila v neuveriteľné.“

Len aby sme na to nezabudli dnes, keď je tak ťažko uveriť v človeka, všemohúceho svojou vierou a svojou láskou. Lebo zmluva Boha s človekom platí a – rovnako ako vtedy – si žiada bezhraničnú vieru a absolútnu oddanosť.

Možno práve vtedy, keď sa všetko zdá beznádejné, keď sa všetko prieči ľudskému mysleniu a ľudskej logike – možno práve vtedy si evolúcia vyžaduje vieru a lásku nejakého moderného Abraháma, ktorá by prekonala jej mŕtve body.“

(Jozef Porubčan,
Svedectvo pravde I, s. 126)

Martin Koleják

Zo „straussovských“ kázni

Kto sa len trochu „udomácnil“ v textoch Pavla Straussa, tomu sa určite prihodí – ako sa nám stalo už neraz – že si v istej chvíli pri počúvaní nejakej kázne povie: „To chcelo teraz zacitovať Pavla Straussa!“ – Namiesto toho počujete citáty a odkazy na autorov od výmyslu sveta, ale na Straussa akoby nebolo dovidieť jednoducho preto, že je „blízko pod lampou“.

O to viac človeka poteší, keď sa vám stane ako mne pred rokmi, že ma moja sestra na návšteve v Nižnej privítala slovami: „Máme nového kaplána, ktorý v kázni citoval Straussa!“ Ukázalo sa, že tým kaplánom bol Martin Koleják, s ktorým sme sa boli stretli pri besede o Pavlovi Straussovi ešte ako s klerikom na Spišskej Kapituli. V mojom Zápisniku sa našiel o tom takýto záznam:

(5. máj 1995) Na včerajšej besede na Sp. Kapituli sa zišlo okolo 20 poslucháčov. – Mal som z nich dobrý dojem; otvorené hlavy. Na Kapituli je straussovské zrno (nielen vďaka tejto besede, pravdaže) dobre zasiaté.

Od tých čias odtieklo už hodne vody a Martin Koleják prešiel pár farností, kým sa ako prednášateľ na Spišskú Kapitulu vrátil. – V rukách mám texty niekoľkých jeho „straussovských“ (aj rekolekčných) kázni. Žiada sa mi vybrať z nich ukážky, aby sa názorne ukázalo, čo to spraví, keď sa vedľa kazateľa „postaví“ Pavol Strauss (ktorý neraz uvažoval, či nemal byť vlastne kňazom). (J. R.)

1

„Tešiteľ, Duch Svätý, ktorého pošle Otec v mojom mene, naučí vás všetko a pripomenie vám všetko, čo som vám povedal.“ Duch Svätý vedie Cirkev k plnej pravde – k pravde o Bohu, o človeku, o hriechu, o modlitbe, o láske, o náboženstve, o ľudstve, atď. „Všetky ideály ľudstva boli, sú a budú len obmeny alebo spotvoreniny ideálov kresťanstva,“ – napísal Pavol Strauss.

Duch Svätý vyučoval apoštolov hlavne počas ich modlitby. Peter pochopil a vyslovil to podstatné o Ježišovej osobe vo chvíli, keď ho videl, ako sa modlí v jednote s Otcom. Kto je Ježiš, vidí človek podľa evanjelistu Lukáša až vtedy, keď ho vidí modliť sa. Vzdelaný Pavol z Tarzu v modlitbe prichádza k momentu, kedy oslobodený od slepoty, nielen vonkajšej ale aj vnútornej, začína byť vidiaci. Kto sa modlí s láskou, začína vidieť; modlenie a videnie spolu súvisia. Podľa Jána z Kríža je rozum disponovaný prijat' Boha, keď je ako prázdna jaskyňa. A dodáva, že Dávid to prirovnáva k smádu jeleňa. Nič väčšieho k porovnaniu nenachádza. *Ako jeleň dychtí za vodou z prameňa, tak moja duša, Bože, túži za tebou* (Ž 42,1). A to je smäd po vodách Božej múdrosti, ktorá je predmetom rozumu. „Skutočný pokrok v kristológii,“ – hovorí Ratzinger, „nikdy nemôže vychádzať iba zo školskej teológie, ani z tej modernej, ako je prezentovaná v modernej exegéze, dejinách dogiem, humanisticky orientovanej antropológii a pod. To všetko je dôležité, ale nestačí to. Musí sa pridať teológia svätých, ktorá je teológiou skúsenosti. Každý skutočný pokrok teologického poznania má svoj prameň v pohľade lásky, v jej schopnosti vidieť.“ Myslím, že Faustina Kowalská povedala, že v modlitbe jej Pán Boh niekedy dá v jednom okamihu poznať viac, ako dokážu spoznať teológovia rokmi štúdia. (...)

Čo všetko dnes ohrozuje pravú vieru?

Chirurg, kresťanský filozof Pavol Strauss hovorí:

„A na adresu moderných teológov, ktorí sa tak horlivo starajú o sekularizáciu viery a reprezentujú „sediacu“ cirkev, na rozdiel od staranej „klačiacej“ cirkvi, lebo zamenili vieru za rozmyšľanie o viere: Nikdy nik nenahradí modlitbu čiže priamy vzťah k Bohu. Lebo namiesto prehlbujúcej sa meditácie nastúpilo stále sa komplikujúce špekulovanie o spôsoboch prístupu, ktoré nakoniec vŕstia do samolúbivého a samoučelného a vnútro ochudobňujúceho vákuu.“ Matka Tereza povedala, že mnohých prevkapat ešte aj to, „že si v našich

kaplnkách klakáme na tvrdú skalú, na studenú tehlu, a nie na hebky vankúš alebo na jemnú látku“.

„Mnohé možno robiť na kolene. Ale všetko je možno robiť na kolennách,“ – povedal spomínaný chirurg, ktorý nie tak dávno určil diagnózu doby: „Všetci žijeme vedľa seba v ostatnej štvrtine XX. storočia, keď sa podarilo démonu preintelektualizovanosti a preracionalizovanosti (ktorý korení v nesmiernom rozmachu technických objavov a v analytických výdobytkoch poznateľnosti hmoty) vytvoriť svet iluzívny, ktorý si chce nahovoriť, že ostatná skutočnosť a situácia našich predstáv sa nadobro nekryjú.“

Bol rád, že sa s týmito smermi nestretol pred konverziou. Hovorí: „A bolo šťastím, že som sa v tie časy nestretol s degradačnými tendenciami v cirkvi ako dnes. (...) Dodnes sa dištancujem od týchto novopečených spásiteľov, sebaistých a plných sebaobdivu. Ani s takými hyperracionalistickými, i keď s nesmiernymi múdrymi Küngovcami som sa nestretol. Moja viera chce byť prostá a disciplinovaná.“ Aká hlboká pokora! (...)

Samozrejme, že štúdium je potrebné. Strauss píše: „Najväčšie zlo, ktorým trpíme, sú zvyšky liberalizmu v duchovných veciach. Nedostatok intenzity kňazov, kňazi s podpriemernou erudíciou teologicko-filozofickou a s plytkou úrovňou spoločenskou, ktorým je vlastný zariadený byť niečo veľmi a životne podstatné, za ktoré sú ochotní robiť ústupky i na poli duchovnom, na poli vlastnej i cudzej spásy. Nedostatok výchovy laikov, ktorým bolo servírované vlašné a rozriedené a mimo životného prúdu tlejúce niečo ako katolicizmus. Nedostatok zmyslu pre primát duchovných hodnôt a problému spásy pred spoločenskými konvenciami, postavením a kariérou. Viera ako petrefakt (skamenelina) tradovaný na definitívne likvidovanie ďalšej generácie. Systematické ohľady na všetko ľudské, a bezohľadnosť voči všetkému božskému a vznešenému. Ideál plného a pokojného brucha a peňaženky namiesto plného srdca a prekypujúcej duše láskou k Bohu a duchovnými dobrodružstvami a slasťami. Liberalistický farský systém nebol vždy a zdá sa, že ho Boh veľmi drastickým spôsobom odstraňuje.“

Takže pravú vieru ohrozuje na jednej strane rozumkárstvo odtrhnuté od živej viery cirkvi, a na druhej strane neverecký nezáujem o poklady viery. Z toho všetkého vyplýva uzáver, že nestačí ani modlitba bez štúdia, ani štúdium bez modlitby. Ale čo v prvom rade študovať, aby sme ostali verní ideálom kresťanstva? Veď platí: „Všetky ideály ľudstva boli, sú a budú len obmeny alebo spotvoreniny ideálov kresťanstva.“

Máme Písmo, cirkevných otcov, Katechizmus, učiteľský úrad cirkvi, vynikajúceho Sv. Otca. V dokumentoch cirkvi nájdeme odpovede na zložité otázky dnešnej doby (o emigrácii, o masmédiách, o vzťahoch k menšinám, k iným náboženstvám, o výchove, o katolíckych školách, o láske v kresťanskej rodine, o ľudskej práci, o odovzdávaní života, o starostlivosti o trpiacich a zomierajúcich, atď.). Vernosť učiteľskému úradu katolíckej cirkvi je nám vždy oporou.

Strauss hovorí: „Žijeme v dobe konfrontácií. I uprostred cirkvi. Rozkolísané sú istoty. Narážajú na seba veľmi sebaisté rozdielnosti. Ale konvertiti túži po vyváženej istote. Po jednote viery. V tejto dobe diskusií, kde by každý chcel diskutovať – a diskutovať znamená pre mnohých apriórne spochybňovať – o všetkom, od Desatora po dogmy. Diskutujúcim v podstate ide o rozleptanie istôt. Nik z konvertitov nášho storočia by nebol konvertoval pred tvárou a kvôli týmto rozleptávačom. Hľadáme svätcov.“

A nielen dajaké periférne zjavy to praktizujú, ale i veľké hlavy teológov sa šmykali po týchto zrázoch. Ale veľká túžba konvertitov mysle a srdca hľadá živého Krista a v tom má všetko vyriešené. Tituly, okiadanania, vyznamenania škodia ľudskej podstate umelca viac ako zaznávanie, prikoria a poníženia. Upchávajú prisunové cesty z nespoznateľnej atmosféry ducha.“ To isté môže platiť pre kňaza. Štúdium musí byť nevyhnutne spojené s pokorou a službou Cirkvi. V každej dobe má Cirkev dost živých ratolestí vedených Duchom Svätým, a nielen rozkolísaných teológov.

Niekedy však nestačí len hlásať morálne zásady, ale ich aj aplikovať na konkrétnu situáciu, lebo nie všetci to dokážu. Arcibiskup Gilson povedal: „Počas vojny v Alžírsku Cirkev nebola schopná povedať pravdu silným a mocným hlasom pred očami všetkých, prav-

du o nenávisti a vojne. Ona hlásala morálne princípy, ktoré, ako sa zdá, mali malý dopad na skutočné dianie.“

Preto Strauss upozorňuje: „I kňaz, až po najvyššiu hierarchiu, je človek podrobený všetkým psychosomatickým zákonom. Hlúpa, neupravená kázeň je hlúpa kázeň, a nie Božie slovo. A nerozhodnosť, i najvyššej cirkevnej vrchnosti, v pravý čas, je neodpušiteľná nerozhodnosť, ktorá niekedy spôsobila cez stáročia nenapraviteľné chyby a škody, a nie je len úžasná múdrosť dvetisícročnej Cirkvi. Ľudská slabosť je ľudská slabosť, a nie inšpirácia Ducha Svätého.“

2

V Nižnej so mal náuky pre birmovancov. Každú chvíľu niekto utrúsil hlúpu poznámku. Preto som sa rozhodol povedať im o tých veciach, ktoré sa týkajú šiesteho prikázania. Poznámky po tejto prednáške prestali. Ak sa deti dozvedia o týchto veciach na ulici alebo z bulvárnych časopisov, nebudú si dať vedieť rady so sebou ani v dospelosti. Potom sa netreba čudovať, že stredoškólači, aj keď do kostola prídu, vôbec nemajú záujem o to, čo sa tam rozpráva a koná. Kto sa postará o to, aby to bolo ináč?

Prečo veriaci o svojich právach nevedia? A potom prosíme o to, čoho sa máme dožadovať, na čo máme nárok – ako o almužnu. – Ak toto zákony nedovoľujú, tak sú neludské, totalitné. Treba mať odvahy to povedať. Pavol Strauss si zaznačil do denníka: „Tragédiou kňazov všetkých čias bolo, že sa politických činiteľov báli viac, ako Boha.“

Ak nám toto všetko ujde, potom sa nám bude ťažko uspokojovať s evanjelizáciou pár dievčatiek po večeroch rozprávaním vtipov a chichotáním sa.

Ešte jedného apoštola by som chcel dnes spomenúť – sv. Jána, ktorý bol panicky čistý. Bol Ježišovým miláčkom. Snáď práve pre túto čistotu. Existuje aj predmanželská čistota, manželská čistota, vdovská čistota... – Tu chcem citovať hlavne Pavla Straussa. Píše:

„V eucharistickej obete sa koncentruje všetka neporušenosť, všetka čistota. Ba treba povedať, že niet nič čistejšieho zo všetkého, čo je človeku prípustným. Áno, Boh je príčina, prameň a dôvod čistoty.“

Najväčší umelci sveta, Michelangelo, Leonardo, Dante, Beethoven, Bruckner, boli veľkými a čistými sluhami Najvyššieho. Akože by mohlo nebyť samozrejým, že by kňaz, ktorý je v stálom styku s Božími vecami, nežil pod perutoú čistoty?

Áno, byť pravým kňazom je hrdinstvo. V závale triviálnosti ostať výnimočným, v mori priemernosti vystúpiť z radu znamená strašný odpor voči hordovým chůtkam, ktoré si vyhradzujú právo samozrejmosti. A pretože vždy na spodku ľudskej nehanebnosti otáva kúsok túžby po nebi, svet je taký citlivý a požadovačný voči kňazovi v oblastiach, kde sám najviac hreší. Aspoň niekoho chce vidieť čistého, keď už sám nemôže byť čistým.

Zmysel nášho vnútorného života je posväcovanie. A základ rebrika čnosti je čistota. Čistota je pre kňazovu dušu horizont, na ktorom sa odráža celá scenéria mužnej svätosti, vrcholce pokory a údolia usilovnosti, veže trpezlivosti, cesty obetavosti, brány všetkého zbožšteného úsilia.

Na úzadí zla a hnusu žiari už len to, čo je anjelsky čisté. Len čistý verí v čistotu čistých.“

Ján XXIII. mal zásadu, že ak niekto bude v jeho prítomnosti hovoriť oplzlé reči, jemne ho upozorní, a ak neprestane, na protest odíde z tej spoločnosti. – Strauss ďalej píše:

„To, že celibát je nemožný, tvrdia slabosi, ktorí zo svojich pokleskov robia cnosť, alebo aspoň prirodzené právo.“

Áno, sexualita je silná a človek je slabý. Ale len samotný človek je slabý. Ak sa oddá Bohu, prestane sa opúšťať. V spojení s Bohom je človek všetkým.

Veríme pevne, že ozaj veriaceho človeka Boh neopustí. A kňaz, ktorý zotrúva stále pod odkvapom Večnosti a milosti Božej, ktorý je v takom úzkom spojení so sviatostným Ježišom, z tohto stáleho závanu Kristovho utrpenia dostáva toľko sily, koľko v ťažkostiach potrebuje.

Beda každému kňazovi, ktorý cíti, že ono tisícročné „vigilate“ je zaprášené. Áno, nech bdie. Nech si nikdy nenahovorí, že ho svet prijme za seberovného. Nijaké kaviarské, pijanské a kartárske spolky ho nemôžu zrovnoprávniť, ani iné porušenia.

Niet moderných kňazov“ – toto napísal Strauss už v roku 1948.

Svätý Otec v knihe Dar a tajomstvo píše: „Ak sme teda ponorení so svojím ľudským, kňazským „dnes“ v „dnešku“ Ježiša Krista, niet v podstate obrov, žeby sme sa stali „včerajšími“, alebo zaostalými... Kristus je mierou všetkých časov. V jeho božsko-ľudskom, kňazskom „dnes“ zásadne sa vyrieši rozpor – o ktorom sa kedysi tak veľmi diskutovalo – medzi „tradicionalizmom“ a „progresivizmom“.“

Strauss pokračuje: „Je iba večné kňazstvo. A to je večne mladé. Laici nechcú, aby kňazi boli na ich úrovni. Veriaci ich chcú mať nad sebou. A neveriaci chcú v nich vidieť ospravedlnenie vlastnej úbohosti. Kňaz je teda alebo anjelsky čistý, alebo diabolicky zhmusený. Lebo na pozadí jeho posvätného úradu je každý fľiačik osobitne výrazný. Každý pokus o dajaké banálne skmotrenie so svetom je prvá vizita inferna.“

Keď všetko spustne, kňaz musí ostať prameňom vody múdrosti a spásy. Keď všetko zamĺkne, v strede Cirkvi prehovorí. Lebo vždy príde čas, keď zdravé učenie neznášajú. Keď všetko vychladne, kňazovo srdce musí k nám prenášať rytmus Božského srdca. A to i vtedy, keď všetko bude nečisté. A to bude vtedy, keď sám ostane čistým a svätým.“

Svet je rozleptaný. Potrebný je nový, tvrdý, smelý, verný a teplý, milujúci človek s pevnou vnútornou štruktúrou, ktorý by musel nahradíť dnešného uhladeného, salónneho, laboratórneho, športového, ...šedivého mäkkýšovitého tvora.“

Bloy hovorí: „Potrebujeme zas kresťanstvo z čias, keď horúca krv Pána Ježiša Krista kolovala v žilách prvých svätcov.“

A o to sa máme pričiníť hlavne my kňazi. „Veď Boh dáva svetu kňazov, aby oni dávali svet Bohu. To je bremeno, slasť i krása kňazského bytia.“

3

...Keďže pravé šťastie je iba v Bohu, národ, ktorý opúšťa Boha, opúšťa pravé šťastie. Talianka biskupská konferencia vydala dokument, v ktorom sa zamýšľa nad krízou vlastného štátu v dnešnej dobe. Píše: „Nedá sa vybudovať spravodlivejšia spoločnosť pre všetkých (...) bez toho, aby sa nevyriešili najhlbšie príčiny, ktoré sú v základe dnešnej krízy, zvlášť úpadok morálky a strata tých hodnôt, ktoré boli niekedy všeobecne prijímané a ktoré majú svoje korene v kresťanskej kultúre a tradícii nášho ľudu.“ Kde niet morálky, tam rastie egoizmus, sebeckosť, úplatkárstvo, klientelizmus, zneužívanie človeka človekom, krádeže, zločinnosť, mafiánstvo.

Jeden z veľmi dôležitých bodov dokumentu hovorí o rodine. Iba rodina založená na manželskej vernosti muža a ženy je zdravou rodinou, ktorú má štát chrániť, ak chce chrániť dobro svojich občanov. (...) Ak rodina žije podľa evanjelia, je miestom, kde sa človek učí láske. V rodine sa nežije a nemalo by sa žiť jednoducho medzi inými alebo vedľa iných. V nej sa vytvárajú vzťahy vzájomnej pomoci a služby, tam sa navzájom dopĺňajú, nezištne sa obdarúvajú, čo je ďaleko od egoistickej logiky, ktorá vládne v spoločnosti. Takáto rodina dokáže byť svetlom pre tých, ktorí hľadajú Krista, ako bola **rodina Munkovcov** pre Pavla Straussa. Našiel v nej tak intenzívne prežívajúce kresťanstvo, ako si dovedty nevedel predstaviť.

V knihe Mozaika nádeje, kde vysvetľuje, prečo sa stal katolíkom, napísal: „Dva najpálčivejšie problémy sveta, problém sociálny a problém mieru, najlepšie ukazujú, ako všetci doterajší „lekári“ zlyhali... Mnohí vedia, že svet je chorý. I ja som to bolestne pociťoval a takto som rozmyšľal: základom a bunkou sveta je človek; všetko, čo sa robí, robí človek; a všetko, čo sa robí, robí sa pre človeka. Obnovovatelia sveta, tvorcovia dejín sa oňho starajú len natoľko, nakoľko ho môžu použiť, využiť a zneužiť. Menia sa politické a hospodárske systémy, menia sa štátne hranice, menia sa metódy vedenia vojny, mení sa technika; nové vlády a nadvlády, nové stroje, nové tanky, nové lietadlá, nové lode, nové strely – všetko sa mení, všetko je nové, len človek ostal taký, aký bol v predkultúrnom čase: stále je dravým, surovým, sebeckým, nelútosným, zlým tvorom. Všetky pokusy o obnovu sveta a zlepšenie pomerov sú teda fantasmagóriami, kým sa človek systematicky nezačne zlepšovať. A o to sa systematicky stará len Cirkev pomocou spytovania svedomia a sviatostí, pokánia a Eucharistie. Len zdokonalený človek, ktorého Cirkev dá spoločnosti k dispozícii, obnoví tento svet. Kým si to neuvedomia a úprimne nevyhlásia páni z Organizácie Spojených národov, musia zbankrotovať všetky konferencie a každý koniec vojny bude len začiatkom prípravy na novú.“

Eva Voskárová

Čítala som o dnešnej dobe

Dnešná doba je niečo, čo žijeme, o čom rozmýšľame, rozprávame a o čom sa aj píše. Je to téma veľmi aktuálna. Trápi to všetkých. Nás, malých ľudkov, i veľkánov ducha. Tí vidia ďalej ako my.

Čítala som niečo napísané na túto tému. Nie veľa. Veď čas človeka je obmedzený a ľudí veľkých duchom je viac, ako by sa zdalo. No i to málo, čo ponúkam, nás môže obohatiť. Pokúšam sa tu podať výber tematicky podobných myšlienok niekoľkých autorov, aby sme sa na našu dobu pozreli z viacerých zorných uhlov. Viem, že to bude veľmi kostrbaté. Skúsme sa spolu nad tým zamyslieť a doplniť svojimi skúsenosťami a zážitkami. Snáď práve tá kostrbatosť prinesie väčší úžitok, lebo vyprovokuje k rozmýšľaniu.

Pozvala som si na pomyselnú besedu niekoľko významných osobností a spýtala som sa ich: Čo si myslíte o súčasnej dobe?

Kardinál J. Ratzinger – Benedikt XVI.: „Táto doba je doba hladu, vojen, vyhnancov a terorizmu na jednej strane a dobra na druhej. Dobrota človeka sa nedá spočítať. V našej dobe ide o nadvládu konzumu, ktorý tvorí akési svetové impérium. Je to doba oslabenia autority. Ale antiautoritatívna výchova nie je človekovi primeraná, pretože k jeho podstate patrí potreba autority, ktorá sa stotožňuje s istotou a človek potrebuje istotu. Svet je rozdrobený, človek roztrieštený, život rozkúskovaný. Vízia celistvosti je v nedohľadne. Je tu však nádej na návrat, nie však smerom späť, ale dopredu.“

Pavol Strauss: „Ja tomu hovorím skok do výšky.“

Tomáš Halík: „A ja krok do hlĺbky.“

Pavol Strauss: „Neznesiteľné je lamentovanie nad skazenosťou čias. Veď sme ich spoločne kazili. Boh nám dal svet a slobodnú vôľu. Spotvorili sme si to sami. Sami si to musíme dať do poriadku, a to zmenou srdca. Nasledujme toho, ktorý prvý začne nadávať na seba. Uverme tomu, kto prvý odpustí slabosti iných. Žijeme v celkom novej dobe. Nečujne sa rodí nové a staré ešte žije v novom. V novotách je najlepšie to, čo v nich zostalo zo starého. Dnešné zvrútenie sa hodnôt vzniklo z veľkej časti z nudy a nevyužitej tvorivosti.“

Benedikt XVI.: „Smrteľnú nudu plodí porušenie schopnosti milovať. Je otravou človeka a keby sa presadila, človek by sa zničil a s ním aj svet.“

T. Halík: „Táto doba je čas otrasov a prídu aj horšie. Prvým otrasom je úplná strata doterajších istôt, a z toho môže vyrásť „solidarita otrasených“. Druhým je prekonanie zúfalstva a rezignácie. Nájdenie istoty nového poriadku a objavenie lúča nádeje. Človek vo svete zmechanizovanom, zbyrokratizovanom, odcudzenom znova sa začína stávať divochom strateným v džungli. Na vrchole civilizácie cíti úzkosť z jej komplikovanej neľudskosti, ktorá ho ohrozuje.“

Ralf Martin: „Duch beznádeje zamoril ovzdušie, v ktorom žijeme. Pretože v živote miliónov ľudí sa zničila viera, zomrela aj nádej a láska ochladla. Nepriítomnosť pravej lásky, úcty a vernosti v ľudských vzťahoch viedla k horkosti, cynizmu a zúfalstvu. Z ľudského života sa stal zápas o peniaze a márne hľadanie poznačené sexom bez lásky, plnom podozrení, strachu a nevyliciteľných chorôb.“

Pavol Strauss.: „Naša doba si cení iba materiálne a mocenské „hodnoty“. Výhovorka na tempo našich čias je jalové, lebo duševné pochody dnešného človeka a jeho srdca nie sú iné než pred 2000 rokmi. Bolesti a utrpenia rastú, ale aj túžba po vykúpení. - V dnešnom človekovi sú všetky spojivá poškodené. Odpojil sa od minulosti, terajška (ničí ho) i od budúcnosti. Odpojil sa i od Boha i od seba. Je už skoro ničím. Vek redukovaného človeka je charakterizovaný nemiernosťou – stavby neforemné, gigantické. Ruch a huk prevyšujú únosnosť našich zmyslov a nervov. Sexualita stúpa v cene so štvorcem zvrátenosti. V človeku zmizli vnútorné spoje a nahradil ich strojovým spojením. Stroj znižuje priestor a likvi-

duje čas. Zbližovaním hmoty sa chce maskovať vzdáľovanie sa od Boha. Doba má nevidané rozmery zloby a zločinnosti, nevidané možnosti hrôz, katastrof a klamstiev. Rozbehy zla sú mimo nás i v nás. Nie pohania a bezbožníci sú natoľko zodpovední za pohromy tohto sveta, ale my, ktorí sme falošnými svedkami Krista. Žijeme v hroznej dobe – doba je natoľko hrozná, nakoľko sa človek odlišuje od Božieho obrazu, nakoľko sa zredukoval zo svojej podstaty. Zlo sa priostruje na to, aby nebolo iného východiska, len dobro. Problémom doby a človeka je spoznať a vyriešiť svoju úlohu. Každá doba a každý človek ju má. Žiť znamená stáť pred úlohou. Človek už skoro nežije, ježitý. Kto nerastie – nežije!“

Benedikt XVI.: „Boh od nás chce, aby se boli tými, ktorí milujú. Potom sa staneme jeho obrazom.“

Tomáš Halík: „Toto je doba postoptimistická, charakterizovaná krízou spoločnosti, rodiny aj Cirkvi. Krízu netreba skrývať, uhýbať jej, unikať pred ňou, desiť sa jej. Až keď ju prijímame a prejdeme ňou, môžeme byť pretavení k väčšej zrelosti a dospelosti. Neuhýbať krízam je nesenie kríža. Základom veľkonočnej viery je paradox víťazstva cez porážku. Prečo sa bojíme vlastných porážok? Slabosti kresťanstva v dnešnej dobe? Nehovorí cez ne sám Boh? Aj sv. Pavol a sv. Augustín žili v zlomových časoch a dokázali svojou interpretáciou „znamenia časov“ otvoriť nový priestor pre život viery. Dnes odumiera typ kresťanstva, ktorý vznikol v dobe osvietenstva. Umiera spolu so svojou dobou. Skúsme terajšiu krízu chápať cez veľkonočný paradox.“

Pavol Strauss: „Choroba a liek tohto sveta sú veľmi podobné. Kríza sveta vznikla zblížením ľudí, zrýchlením dopravy, relatívnym zmenšením vzdialeností. Svet sa stáva stále menším a plnším – človek naráža na človeka. Potrebuje nové priestory. Liek sveta, ktorý ochorel zblížením ľudí, je iba v zblížení ľudí. Treba objaviť a vytvoriť nové priestory sveta. Tie ponúka len kresťanstvo. Ono pomôže zblížiť ľudí. Svet je chorý, má zakalené zmysly – nechápe. My kresťania nie sme schopní urobiť mu kresťanstvo prijateľným. Tu pomôže len to, po čom svet podvedome túži a je jeho opakom.“

SVET JE	KREŠŤAN MÁ BYŤ
- špinavý	- čistý
- skorumpovaný, klamársky,	- nehmotársky, čestný, pravdivý,
nespravodlivý	charakterný, spravodlivý
- rozleptaný, špecializovaný,	- tvrdý, smelý, milujúci, verný
rozanalyzovaný	
- zredukovaný na konto a výkon	- má sa opierať o askézu a modlitbu

To sú lieky našej doby.

Benedikt XVI.: „Liekom doby je pokorné poznanie pravdy, ktorá na mňa kladie nároky, ktoré si sám nevolím. Hovorí sa o znovunájdení podstaty a zlúčení s novým. To však je v nedohľadne. Asi nás čaká dlhšie obdobie zmätkov. Ale Cirkev je nadčasová. V tom je jej slabosť – je odmietaná, i sila – môže byť moderná tým, že je antimoderná. Jej silou je odvaha k pravde. Má klásť odpor, kde treba, a pomáhať, kde treba.“

Kardinál Lustiger: „Ludstvo bude žiť, len keď bude chcieť. V každom okamihu stojíme pred posledným súdom aj pred začiatkom kresťanského veku.“

Benedikt XVI.: „Súhlasím s tým, že kresťanstvo má vždy znova novú šancu začať. Práve vek početne zredukovaných kresťanov môže vytvoriť uvedomelejšie kresťanstvo. Cirkev nepotrebuje nových reformátorov, ale svätcov. Šance pre svet, prostredníctvom Cirkvi, sú v tom, že Cirkev nie je organizácia, Cirkev je sila. Viera nie je ideológia, viera je pravda. V tom je jej sila. Cirkev nemôže rozkazovať spoločnosti, ale môže mať pripravené odpovede pre bezradných. V tom je jej špecifické poslanie pre svet. Otvárať ho božiemu svetlu, aby mohol dýchať. Z toho vyplýva byť otvorenými pre nové a chrániť sa pred sklerózou. Východisko nenájdem, kým sa naučíme odriekaniu.“

Ján Pavol II.: „Nádej je pre budúcnosť, ale prináša radosť a odvahy už prítomnosti.“

Zbigniew Brzezinski: „Naša globálna situácia je neukontrova-
telná. Získavame rôzne sily, ktoré sme predtým nemali, ale nemá-
me nijakú normu ani kritériá, podľa ktorých by sme určili, ako by
sme mali tieto sily používať. Genetický experiment bude mecha-
nický, amorálny, odludšťujúci proces a pravdepodobne sa použi-
je na vytvorenie masovej globálnej nerovnosti. Ak nevieme, čo je
správne a čo zlé, ak nemáme predstavu o nadradenosti ducha nad
hmotou, časom stratíme podstatu svojej ľudskosti.“

Pavol Strauss: „Kristus je ten istý ako v deň vzkriesenia a také
isté sú aj ľudské srdcia. Teda aj ich vzájomný vzťah môže byť taký
živý ako v apoštolských časoch. To treba našej dobe. Boh je taký
veľký ako vtedy, len v nás ľuďoch nemá miesta.“

Karl Rahner: „Najpravdivejšou odpoveďou človeka na to, že
Boh sa stal človekom, je, aby sa človek stal človekom.“

Pavol Strauss: „Doba a človek spácha najväčší prečin voči svoj-
mu určeniu tým, čo nevykoná.“

Krátke zhrnutie besedy spravil Pavol Strauss slovami:

- Robúrený svet je obrazom rozbúrených duší.
- Neúprimnosť je hlavným príznakom doby.

Pavol Strauss

Autobiografia

Prof. Ján Letz, ktorého sme predstavili našim čitateľom v 3. čís-
le Listov PS (str. 16-17) úryvkom z jeho intelektuálnej autobiografie
Život v hľadani pravdy (1996), venovanom jeho dotykem s Pavlom
Strausom – nám (na požiadanie prispieť niečím do časopisu) poslal z
osobného archívu vzácny Straussov text, ktorý nižšie uverejňujeme.

Je to Straussova podrobná odpoveď na dotazník, ktorý Ján Letz ro-
zoslal asi sto jemu dobre známym osobnostiam – v súvisi s prípravou
samizdatového Slovníka slovenských spoločenskovedných pisateľov
20. storočia. „Nie všetci tak urobili. Strauss však viac ako na 100%.
Odpovede sú teda autentické a veľmi zaujímavé. Odporúčam ich v ne-
upravenej podobe uverejniť,“ – píše J. Letz v sprievodnom liste.

1. Život

- a) Život štúdiá, zamestnania
- b) Pobyty a vystúpenia v zahraničí

2. Myslenie

- a) Formovanie vlastného myslenia, východiská
- b) Vplyvy na myslenie (osobnosti, idey)
- c) Vytýčené celoživotné ciele, osobitne v myslení
- d) Dosiagnuté výsledky celoživotného významu
- e) Životné krédo

3. Literárne a iné výstupy

- a) Monografie, štúdie, eseje
- b) Články a recenzie v časopisoch, zborníkoch, novinách
- c) Články v časopisoch a zborníkoch v inom odbore ako filozofia
a teológia
- d) Úvahy, eseje, denníkové záznamy a i., ktoré sú zatiaľ v rukopise
- e) Recenzie a dôležité citácie na publikované práce
- f) Preklady

• • •

1a). Dr. Pavol STRAUSS, nar. 30. 8. 1912 v Lipt. Sv. Mikuláši ako
syn advokáta a vnuk lekára, výrazne slovensky orientovaného, rodáka
z Hýb, ktorý pochádzal z kresťanských predkov. Z tohoto som vyrástol
v detstve. Otcovi rodičia gazdovali v Porúbke, mali aj mäsiarstvo a
krčmu. Keď som ich poznal, žili na dôchodku v Mikuláši, lebo o všet-
ko prišli podpísaním válečnej pôžičky. Bolo to náboženské prostredie.
Vždy som oboch videl pri modlitbe. Celé odpolednie sobotňajšie cí-
tala stará mama žalmy. Perek. Na to slovo pamätám. Veľkonočné ve-
čere, pripomínajúce Poslednú večeru, boli scentrované na očakávanie
Mesiáša.

- Nový svet sa rodí a narodí. Nech nie sme nemými svedkami.
- Niet života bez strachu. Život je stály dialóg.
- Žiť bolo, je a bude vždy riziko.
- Život človeka je obrovský svet, hlavne vnútorných rozmerov.
Treba si vedieť vnútorné priestory rozšíriť premýšľaním, medita-
ciou a modlitbou. Človek sa tým spája s Bohom a unesie náhly
šok smrti.
- Buď budeme spolu žiť, alebo spolu zahynieme.
- Všetko a každý človek je pojatý do práce na tkaní prikrývky, kto-
rú voláme budúcnosť, ktorou sa zakryje celý svet.

Literatúra:

*Pavol Strauss: Mozaika nádeje. - Ecce homo. - Tesná brána. - Sme
mocnejší než čas.*

Ralf Martin: Čo hovorí Duch?

Tomáš Halík: Noc zповědníka.

Jozef Ratzinger - Benedikt XVI.: Kresťanstvo na prelome tisícročí.

Dlhé roky ma vychovávala Mariška Šmidová zo Sv. Jána, s ktorou
som denne chodil do blízkeho katolíckeho kostola. Od nás odišla k
Vincentkám. Žije dodnes v Charitnom dome v Sládečkovciach, ako
sestra Kamilka. Iste zohrala i v neviditeľnej časti mojej existencie veľ-
kú modlitebnú úlohu.

Gymnázium som absolvoval v Lipt. Mikuláši. Štúdium medicíny
som začal vo Viedni. Pôvodne som tam chcel študovať filozofiu. Ale
Carnap a jeho škola, neopozitivistická škola profesorov, mi nekonve-
novali. V štúdiu som pokračoval na nemeckej univerzite v Prahe, kde
som aj promovol r. 1937. Ako vysokoškolák som sa intenzívne zaoberal
marxistickou filozofiou, hudbou a písaním.

U starého otca Dr. Kuxa som získal prvý, ale stály styk so svetom
medicíny, ale i myslenia, myslenia meštiacko-materialistického, ktoré
prenikalo do každodenného života. Jeho autormi boli predovšetkým
Büchner a Moleschott.

Od 12. roku som si písal filozofický a citovo sfarbený denník. Ne-
meckí klasici boli mojou pastvou: Lessing, Schiller, Goethe, Heine.
Prvá filozofická čítka, Kantova „Kritik der reinen Vernunft“, Scho-
penhauerove „Paralipomeny“, a všetko od Nietzscheho. Okrem toho
beletria, ktorú osud do nášho domu priviaval. Stála dobrá informova-
nosť časopisom „Querschnitt“, „Die literarische Welt“ a „Schweizer
Rundschau“, humanisticky orientovaný „Die Wahrheit“ a ľavicovo-
orientovaná „Die Weltbühne“.

V posledných dvoch rokoch gymnázia a prvé roky na vysokej ško-
le zaoberal som sa marxizmom i s praktickými konzekvenciami me-
dzi vysokoškolákmi.

Myslenie stále a primárne orientované na poéziu a hudbu. Nemož-
nosť oddelenia týchto elementov. Pendlovanie medzi túžbou hľadania
nových aspektov podstaty bytia, teda i myslenia, a jeho zlúčením so
svetom krásy, súladu, dobra. Presvedčenie, že čisté myslenie nemá
zmysel, ani čisté umenie. Pochybnosti o premisách marxistického
myslenia. Od r. 1937 prezenčná vojenská služba v dôstojníckej škole v
Prahe, v Plzni, Ružomberku, Martine a Mikuláši. Mučivý pocit pre-
apokalyptickej predválečnej atmosféry, ktorá mala skončiť s mojím
svetom európskej kultúrnosti a intronizovať barbarskosť, neludskosť a
antihumanitu pod rúškom obrany kultúrnych hodnôt.

Vypuknutie II. svetovej vojny. Konverzia, najšťastnejší prelom v
živote. Práca v nemocnici v Mikuláši. Účasť v SNP. Zajatie Nemcami,
kde som sa zoznámil s prof. Dr. J. Felixom, neskorším vzácnym pria-
teľom. Nevšedná záchrana. Nástup do práce, ako zástupca prednostu
chirurgického oddelenia v Onkologickom ústave v Bratislave a na ne-
urochirurgii u Doc. Žuchu. 3 mesiace študijný pobyt na chirurgickej
klinike prof. Brünnea a neurochirurgickej klinike prof. Krayenbühla v
Zürichu. Potom primariát v Skalici do r. 1956. Od tých čias chirurg v
Nitre. Intímne priateľstvo a spolupráca s Jozefom Kútnikom, Jankom
Silanom a Dr. Hanusom. Verejné prednášky a publikačná činnosť v
časopisoch „Nová práca“, „Verbum“, „Romboid“, „Slovenské pohľady“,
„Sloboda“ a „Matičné hlasy“, „Katolícke noviny“, „Duchovný pastier“.

1b). Študijný pobyt vo Švajčiarsku v r. 1946. Tam som za týždeň napísal knižočku „Všetko je rovnako blízke i ďaleké“. V esejách, štúdiách a básňach som sa snažil zdravotnícku atmosféru zachytiť a ideove spracovať. Možno je aj filozofia medicíny.

2a). Túžba pojať do seba všetky myšlienkové koncepcie a potom ísť vlastnou cestou. Nebol som profesionálny filozof. I myslenie podliehalo emotívite a svetu poézie a postupne po štúdiu materialistickej i marxistickej filozofie narazil som na seba adekvátny svet kresťanského myslenia, kde sa mi dala spojiť ideová zložka s primárne etickými zafarbením a so zreteľom na život zdravotníka. V živote, v ktorom bol navonok akcent len na negatíva týchto snažení všetko zaniklo.

2b). Môj typ myslenia ovplyvnili najviac Rilke a Bloy, Bergson, Nietzsche a Piccard.

2c). Túžil som svojím myslením vnieť do slovenských reálií niečo z toho európanstva, ktoré som výchovou, životnými okolnosťami a čtením obsiahol. Vždy mi bolo viac byť ako myslieť.

2d). Moje životné výsledky – dym vo vetre.

2e). Nikdy som nebol mysliteľ, len píšuci lekár. Ale mám za to, že len rozšírenie vnútorných duchovných prvkov v človeku môže odolať presile násilia, ktoré spôsobila chvatom, krikom a hriechom rozorvaná jeho podstata. Volám na pomoc relaxáciu, meditáciu a koncentráciu, ktoré sú schopné otvoriť zaházaný prístup človeka k vlastnej podstate. Myslenie, ktoré by nevústilo do týchto oblastí, by bolo bytočné, i keď povedie do ostatných výšok novej abstrakcie.

3a). „Die Kanone auf dem Ei“, 1936, Verlag die Bücherstube-Prag
 „Schwarze Verse“, 1937, Verlag DrFlesch-Prag
 „Všetko je rovnako blízke i ďaleké“ 1947, Verbum-Košice
 „Mozaika nádeje“, 1948, SSV-Trnava
 „Stĺpy“. Básne v próze, 1948, Ružomberok
 „Výber z aforistického diára“ v Lékařském kalendáři 1959-60, Státní zdravotnické nakladatelství
 „Křížová cesta pro chorých“, 1964, Řím
 „Postila dneška“ (Jozef Augustín), 1965, Řím
 „Zápisky diletanta“, 1968, Tatran
 „Zákruty bez ciest“, 1971, Smena
 „Roztrhnutá opona“ (Jozef Augustín), 1972, Řím

3b). Slov. Pravda 1942 (Pavol Stránsky) Kurzívky
 Smer 1943 (Pavol Križan) „Básmnik a Kristus“
 Nová práca, 1946 „Prečo som sa stal katolíkom“ (str. 13)
 „Viera za sklom“ (str. 214)
 Preklad S. Lagerlöfovej „Freska od Signorelliho“ str. 24
 č. 1, 1947 „Requiem za vyznávča“
 č. 3, 1947 „Láska v katolíckom manželstve“
 č. 4, 1947 „Veda alebo viera“
 Sloboda, 1946, č. 205, „List chorému básnikovi“
 „Sv. Ján z Boha, sociálny svätec“
 č. 45 „Svet bez Boha – na smrť odsúdený“
 Verbum, č. 3-4, 1947 „Exeamus igitur“
 „O pravých a zdanlivých pyramídach“
 č. 5 „Švajčiarska kultúrna situácia“
 č. 9 „Causerie o Werfloví“
 č. 2 „Eucharistia očami konvertitu“
 Verbum, č. 6, 1948 „Z marginálií“
 Romboid, 1968 „Mikrodejiny strachu“
 Smena, 1968, č. 6, „Nedokončené životy“
 „ č. 33 „Tvorivé nedorozumenie“
 „ 1967, „Zákruty bez ciest“
 „Tribunál prírody“
 „Apológia bezradnosti“
 „Skoro len tebe“
 „O trífalej možnosti“
 Katolícke noviny, 1968, č. 18 „Ťažký návrat“
 1969, č. 20, 24 „Meditácie“
 1970, č. 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15 „Meditácie“

Výtvarný život, 1969, č. 5 „Spomienka na priateľa Koreszku“
 Duchovný pastier, 1969, č. 4 „Kňaz a laik“
 „ 1970, č. 6 „Kňaz – lekár“
 Matičné čítanie, 1969, č. 25 „Volno ako princíp“
 „1970, č. 11 „Tri listy mladému chirurgovi“
 „1970, č. 25 „Volno ako princíp“
 Slovenské pohľady, 1971, č. 10 „Medicína – úloha a nevyhnutnosť“
 „1971, č. 11 „- v ankete o Dostojevskom“
 Hudobný život, 1972, č. 17 „Lekár a hudba“
 Zdravie, 1972, č. 3 „Úvaha lekára o výchove“
 „1972, č. 17 „Život je činnosť a práca“

3d). Slovenský lekár, 1947, č. 1 „O chirurgii v Zürichu“
 „1048, č. 10 „Niekoľko poznámok k problému postoperačných atelektáz“
 „1949, č. 14 „O tkáňovej terapii podľa Filatova“
 Sborník prác V. dňa Kostlivého, 1952 „Neurosutúra a problém regenerácie periférneho nervového systému“
 Lekársky obzor, 1954, č. 5 „O intraarteriálnych injekciách“
 Sborník „Transplantace tkání“ - práce voj. lek. akademie, Hradec Králové, 1954 „Reštitučný princíp u transplantácie periférnych nervov“
 Lekársky obzor, 1955, č. 1, „O diafragmatických herniách“
 Bratislavské lekárske listy, 1955, č. 5 „Skúsenosti s konzervatívnou liečbou perforovaných gastroduodenálnych vredov“
 Rozhľady v chirurgii, 1955, č. 5 „Konzervovanie nervových štepov“
 „1955, č. 6 „Cystosis hepatis“
 „1056, č. 11 „Pokusy o transplantáciu konzervovaných nervových štepov“
 „1957, č. 6 „Prípád úspešnej embolektómie bifurkácie aorty“
 „1959, č. 7 „Idiopatická cysta choledochu“
 „1961, č. 12 „Poznámky k liečbe aneurizmy a brachialis“
 Transplantace (súborný referát). 1957 „Pokus o konzerváciu nervových štepov“

3e). „Človek pre nikoho“ 1954 (45 klepaných strán)
 „Písanie bez konca“ Aforizmy 1973-1979
 „Život je len jeden“ 1975, eseje (140 klep. str.)
 „Listy sebe“ 1976
 „Nezdvorilé glosy“ 1966. Aforistický komentár k Cirkevnému roku.
 „Nežiť a žiť“ 1976, Eseje o zdravotníctve
 „Trofeje ticha“ 1956, básne
 „Človek pre nikoho“ 1978 (možný názov; píšem rukou – 400 str.)
 „Amalgám“ zdravotnícke poviedky – píšem
 „Sám so sebou“ 1972, denník

3f). Recenzie: I. M. Raslavský „Slovo“ 1971, č. 8
 Nové knihy, „Rozhovor s Pavlom Straussom“ 1968,
 č. 25 (Brániková)
 Večerník, 1968, č. 143 „Rozhovor s Pavlom Straussom“
 tuším Práca, 1968 (Milan Hamada)
 Hlas ľudu, 1968, č. 187 „Podstata ľudskosti“
 Zdravotnícke noviny, 1968, č. 30, „Lekárova kniha aforizmov“
 (Dr. E. Vilček)
 Roľnícke noviny, 1968, č. 206 „Diletant bez hany a falše“
 Večerník, 1968, č. 151 „Zdravý úsmev múdrosti“ (bot)
 Smena, 1968, č. 304 „Namiesto recenzie“ (Pavol Breier)
 Knižný magazín, 1968, leto „Z večných prameňov múdrosti“ (Oto Obuch)
 Host do domu, 1968, č. 10 (Oleg Sus)
 Beseda, 1969, č. 28, „Vyznanie človeka“ rozhovor (Ivan Matulík)
 Slovenské pohľady, 1971, „Múdra knižka“ (J. Č.)

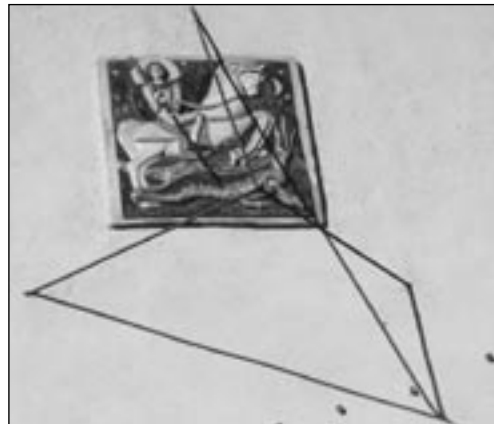
3g). Lippert „Človek Jób hovorí s Bohom“ spolu s Jankom Silanom, Verbum, 1948
 Oda Schneider, „Kňazstvo ženy“, Ružomberok, 1946
 J. P. Sartre „Nepochovaní“ pre televíziu, hrané 1969
 J. Giraudoux „Bláznivá zo Chaillo“, pre televíziu, 1970

• Zľava: I. Blažeková Z. Straussová, M. Jančuška a J. Strauss

• Majestátna veža kostola sv. Mikuláša

• Slnčné hodiny so Sv. Jurajom drakobijcom

• J. Leščinský a V. Saniga

• Sv. omša valného zhromaždenia 2007

• V. Šosták a M. Kolečák

• J. Šišila, Z. Straussová, J. Strauss a poľská študentka

• Krstiteľnica v kostole sv. Mikuláša

• J. Rybák pred vchodom do kostola sv. Mikuláša

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 6 (2007). Číslo pripravili Ľubomír Raši a Július Rybák. Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: zuslm@svslm.sk. číslo účtu: 4430001300/3100, IČO: 37907751. Tlač: TYPOPRESS s.r.o., Lipt. Mikuláš, tel.: 044 / 5541 490, e-mail: typopress.lm@stonline.sk Počet výtlačkov: 1000